

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen

Lärarprofessionalitet och ämnet idrott och hälsa

Anders Hjortsberg & Nadja-Lisa Lönnqvist

Examensarbete Lärarprogrammet VT05

Handledare: Pär Engström

Rapportnummer: vt05 2480-010

SAMMANFATTNING

Institution: Sociologiska institutionen

Författare: Anders Hjortsberg & Nadja-Lisa Lönnqvist

Titel: Lärarprofessionalitet och ämnet idrott och hälsa

Syfte

Syftet med studien är att studera lärares professionalitet och professionalisering utefter professionsforskningens teorier. Mot bakgrund av det syftar studien till att undersöka vad som krävs av lärare i ämnet idrott och hälsa för att kunna vara delaktiga i professionaliseringen av läraryrket.

Metod

Undersökningen genomfördes genom intervjustudier och analyserades sedan med hjälp av professionsforskningens kriterier för ett professionellt yrke.

Resultat

Resultatet av vår undersökning blev att läraryrket är idag inte att betrakta som ett professionellt yrke om man ser till professionsforskningens kriterier. För att professionalisera läraryrket krävs det att man framförallt utvecklar ett yrkesspråk som blir grunden för professionaliseringen av läraryrket. Intervjustudien visade på en brist på samsyn lärarutbildningar emellan som dock verkade bero mer på ett bristande yrkesspråk än bristande kunskap. För en professionalisering av läraryrket och även en utveckling av ämnet idrott och hälsa krävs att lärare i ämnet får med sig ett reflekterande förhållningssätt och en förmåga att kunna argumentera för sitt ämne från utbildningen. Lärare i idrott och hälsa måste samtidigt utveckla ett förhållningssätt till sitt ämne som innebär att man i första hand ser sig som lärare och i andra hand som ämnesföreträdare.

Nyckelord

Professionell, professionalisering, lärarprofessionalitet, lärare, idrott och hälsa

FÖRORD

När vi inledde vårt examensarbete hade vi tidigare aldrig träffats. Det var helt på grund av att vi läst samma inriktningar som vi valde att skriva tillsammans. Trots att vi inte kände varandra har arbetet förlöpt väl från det att vi började söka litteratur till dess att vi avslutade rapporten. Däremellan har vi studerat litteratur enskilt, diskuterat och skrivit kring denna per telefon, utformat och genomfört insamlingsmetoder av data och slutligen satt oss ner tillsammans framför en dator för färdigställandet av rapporten.

Vi vill tacka våra respektive för att de visat prov på stort tålamod, speciellt under perioder med ständigt arbete. Vi vill även tacka vår handledare, Pär Engström, för bra handledning och förtroendeingivande stöd under arbetets gång. Sist men inte minst vill vi skänka ett tack till Ninen Larsson för stöd och uppmuntran när skrivprocessen varit tung.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	1
METOD OCH GENOMFÖRANDE	2
METODVAL	2
GENOMFÖRANDE	3
Litteraturstudien	3
Intervjuguide	3
Urval.....	3
Respondenternas bakgrund.....	4
Intervjustudien.....	4
METODKRITIK.....	4
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	4
Etiska överväganden.....	5
LITTERATUR	7
BEGREPPET PROFESSIONELL.....	7
Begreppet professionell i vardagen	7
Begreppet professionell i vetenskaplig mening	7
Systematisk teori	8
Auktoritet.....	8
Yrkesmässig autonomi	8
Egenkontrollerad yrkesetik.....	8
PROFESSIONALISERING	8
Läraryrkets professionalisering	9
LÄRARPROFESSIONALISM	9
Lärarprofessionalism i perspektivet systematisk teori.....	9
Lärarprofessionalism i perspektivet auktoritet	10
Lärarprofessionalism i perspektivet yrkesmässig autonomi	11
Lärarprofessionalism i perspektivet egenkontrollerad yrkesetik	11
Lärarkompetens	12
YRKES- OCH ÄMNESIDENTITET.....	12
Lärare i ämnet idrott och hälsa	12
Ämnet idrott och hälsas syfte	13
Samverkan mellan ämnen.....	13
Hur kan ämnet idrott och hälsas roll i skolan stärkas?.....	14
LITTERATURANALYS	15
VAD KAN GÖRAS FÖR ATT PROFESSIONALISERA LÄRARYRKET?	15
Systematisk teori	15
Auktoritet.....	15
Yrkesmässig autonomi	16
Egenkontrollerad yrkesetik.....	16
Idrott och hälsa	17
Sammanfattning av litteraturanalys	17
RESULTAT	18
LÄRARYRKETS STATUS	18
Yrkets status idag	18
Vad beror statusen på och hur kan den höjas?.....	18
Fördelar med en höjning av yrkets status	19
BEGREPPET PROFESSIONELL	20
Allmänt om professionalitet	20
Lärarprofessionalitet.....	20
Gemensam kunskapsbas.....	20

Forskning inom ämnet	21
Vilken slags forskning bör idrottsämnet baseras på?.....	21
LÄRARUTBILDNINGEN	22
Får studenterna möjlighet att ta del av ny forskning i ämnet?	22
Vad påverkar en lärares benägenhet att förändra verksamhet?.....	22
Studenterna, kursplaner och läroplaner	22
Samverkan mellan ämnen.....	23
Vad har lärarutbildare för möjlighet till utbyte och utveckling av idéer?.....	23
Önskvärda förändringar i utbildningen.....	24
YRKESIDENTITET	25
Lärarkompetens	25
Ämnets syfte i skolan	25
Hur kan man stärka idrottslärarens och idrottsämnets roll i skolan?	26
Vad skiljer en idrottslärare från idrottsledaren?.....	26
Idrottslärarens roll i skolans arbete med värdegrunden	27
RESULTATANALYS	28
LÄRARYRKET	28
Yrkets status	28
Begreppet professionell	28
Gemensam kunskapsbas	28
LÄRARUTBILDNING MED INRIKTNING PÅ IDROTT OCH HÄLSA	29
Forskning	29
Lärarens benägenhet att förändra verksamhet	29
Studenterna kursplaner och läroplaner	29
Samverkan mellan ämnen.....	30
Samarbete lärarutbildare emellan	30
Önskvärda förändringar i utbildningen.....	30
Lärarkompetens	30
Ämnet idrott och hälsas syfte i skolan	30
Att stärka ämnet idrott och hälsas roll i skolan.....	30
Skillnaden mellan lärare i idrott och hälsa och idrottsledare	31
Arbetet med värdegrunden	31
SLUTDISKUSSION	32
PROFESSIONALISERING AV LÄRARYRKET	32
Systematisk teori	32
Auktoritet.....	33
Autonomi	33
Egenkontrollerad yrkesetik.....	34
Sammanfattning.....	34
PROFESSIONALISERING AV ÄMNET IDROTT OCH HÄLSA	34
Sammanfattning.....	36
PEDAGOGISKA KONSEKVENSER	37
FÖRSLAG TILL VIDARE FORSKNING	37
REFERENSER	38
BILAGOR	39

INLEDNING

Vi har båda läst ämnet idrott och hälsa som första inriktning på vår lärarutbildning. Under utbildningens senare del har vi fått ta del av litteratur, föreläsningar och diskussioner som berört ämnet lärarprofessionalitet och vad det innebär att vara professionell. Så här i utbildningens slutskede blev vi därför intresserade av att undersöka lärarprofessionalitet närmare och dessutom försöka koppla detta till ämnet idrott och hälsa som vi överhuvudtaget inte berört under den senare delen av vår utbildning.

Vårt arbete bidrar till att synliggöra och diskutera begreppet lärarprofessionalism. Vi anser att det är viktigt för yrkeskåren att dessa frågor förs upp i ljuset med tanke på att lärare i dagens skola förväntas vara professionella. Den målstyrda läroplanen ställer krav på lärares förmåga att utforma, utveckla och värdera sin undervisning i större utsträckning än tidigare. Detta medför också att lärare måste ges möjlighet att utveckla denna förmåga. I och med denna studie vill vi engagera till en medvetenhet kring läraryrkets professionella status och hur den skulle kunna utvecklas.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med studien är att studera lärares professionalitet och professionalisering utefter professionsforskningens teorier. Mot bakgrund av det syftar studien till att undersöka vad som krävs av lärare i ämnet idrott och hälsa för att kunna vara delaktiga i professionaliseringen av läraryrket. Slutligen syftar studien till att undersöka hur innehållet i utbildningen för lärare i ämnet idrott och hälsa ser ut och skulle behöva se ut, för att ge blivande lärare i ämnet möjlighet att vara delaktiga i professionaliseringen av läraryrket samt ämnet idrott och hälsa.

- Vad är en professionell lärare?
- Vad kan man göra för att professionalisera läraryrket?
- Vad krävs av lärare i ämnet idrott och hälsa för att kunna vara delaktiga i professionaliseringen av läraryrket?
- Vad behöver dagens utbildning för lärare i ämnet idrott och hälsa ge studenterna för att de ska kunna leva upp till rollen som professionella yrkesutövare?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Metodval

Inom vetenskapen finns det olika sätt att samla in data för forskning. Man brukar vanligtvis skilja mellan kvantitativ och kvalitativ forskning. Kvantitativ forskning syftar främst till att söka mönster och samband ur ett stort insamlat material där statistiska modeller kan användas för att tolka resultaten. Kvalitativ forskning syftar till en förståelse för det material man samlat in genom tolkning av dess innebörd och mening. Fördelen med kvalitativa undersökningar är att den enskildes tankar och reflektioner får utvecklas i en högre grad än vid en kvantitativ undersökning (Stukát, 2005).

Med detta i åtanke valde vi att göra en kvalitativ studie för att besvara våra frågeställningar. Avsikten var att lämna det utrymme för utveckling av tankar och reflektioner som den kvalitativa undersökningen enligt Stukát (2005) skulle ge. Fördelen med en kvantitativ undersökning är ett större antal respondenter vilket i sig skulle kunna leda till att man skulle kunna dra större generella slutsatser. Vi ansåg dock att det inte skulle gå att utforma en enkätundersökning som skulle kunna ge respondenterna samma möjligheter att utveckla sina svar individuellt.

Vi valde att intervjua lärarutbildare för att ta reda på hur de tänker och resonerar kring lärarprofessionalism och utbildningen av lärare i ämnet idrott och hälsa. Anledningen till att vi valde att intervjua lärarutbildare var förutom att de har bäst bild av lärarutbildningen, att deras tankar kring lärarprofessionalism i vår mening också borde påverka vilken syn studenter får med sig från sin utbildning. Vi valde att begränsa oss till att intervjua lärarutbildare eftersom vi bland annat var intresserade av lärarutbildningens innehåll i ett professionsperspektiv. Ett alternativ hade varit att intervjua fackliga representanter för att få deras syn på professionalisering av läraryrket men då hade vi inte kunnat få samma bild av lärarutbildningen. Att intervjua både lärarutbildare och fackliga representanter hade varit ett för stort projekt med tanke på studiens karaktär.

När man samlar in material till en kvalitativ undersökning finns det olika metoder att använda sig av. De vanligaste är intervjuer, enkätundersökningar och observationer (Stukát, 2005). Observationer var inte aktuellt eftersom undersökningens karaktär gjorde observationer olämpliga med tanke på tidsbegränsningen. En enkätundersökning ansåg vi också som olämplig eftersom det var respondenternas spontana svar vi var ute efter. Med en enkätundersökning hade det funnits en risk att respondenternas svar varit tillrättalagda och inte speglat deras egna tankar i lika hög grad. Vi valde därför att använda intervju som metod för att samla in vårt material eftersom vi ansåg att denna metod bäst skulle motsvara våra mål med datainsamlingen.

När man väl bestämt sig för att använda intervju som insamlingsmetod måste man också bestämma graden av strukturering och standardisering. En intervju med hög grad av standardisering, eller helt standardiserade frågor, innebär att man ställer samma frågor i samma ordning till samtliga respondenter. Vid låg grad av standardisering formulerar man frågorna allt eftersom intervjun fortskrider och man väljer själv i vilken ordning man ställer dem (Patel & Davidson, 1994).

Den andra aspekten man talar om är grad av strukturering. Hög grad av strukturering innebär att man lämnar väldigt lite utrymme för respondenten att svara inom, till exempel genom att

formulera frågor som bara kan besvaras med ja och nej. Låg grad av strukturering lämnar alltså större utrymme för respondenten att svara fritt (Patel & Davidson, 1994).

Vi valde att använda oss av en intervjuguide med hög grad av standardisering för att få ett material där vi skulle kunna jämföra respondenternas svar. Graden av strukturering vi använde var dock låg. Våra frågor lämnade stort utrymme för respondenterna att utveckla sina svar.

Genomförande

Litteraturstudien

Vi inledde vår studie med att söka relevant litteratur i ämnet lärarprofessionalism. Det visade sig dock att vi var tvungna att söka i ett bredare perspektiv för att kunna besvara vår frågeställning. Vi utgick ifrån litteratur som behandlade professionsforskning och dess syn på vad ett professionellt yrke innebär. Därefter fortsatte vi med att studera litteratur kring ämnet idrott och hälsa och dess roll i skolan.

Intervjuguide

Utifrån litteraturen vi läst formulerades en intervjuguide (bilaga 1) att använda i undersökningen. Vi formulerade frågor som sedan sorterades under rubriker. Några frågor kändes dock irrelevanta och togs därför bort. Vi bestämde oss snart för att inte ta upp de centrala begreppen i professionsforskningen. Vi valde istället att använda frågor som lämnade utrymme för lärarutbildarna att ta upp aspekter som sedan i analysen skulle kunna härledas till professionsforskningens begrepp. Undantaget var diskussionen kring systematisk teori som i intervjuerna benämndes som gemensam kunskapsbas eftersom detta uttryck i vår mening kräver mindre förklaring från intervjuarens sida. Därför används också uttrycket gemensam kunskapsbas i resultatredovisningen, medan vi i övrigt använder uttrycket systematisk teori.

Urval

När intervjuguiden var klar sökte vi i katalogen Verket för högskoleservice efter universitet och högskolor som erbjuder utbildning av lärare i ämnet idrott och hälsa. Därefter genomsöktes dessa utbildningsarters hemsidor efter universitetsadjunkter och lektorer som undervisade inom utbildningen för lärare i ämnet idrott och hälsa. Vi lyckades på detta sätt finna 52 personer som uppfyllde våra kriterier och därmed kunde anses som potentiella respondenter. Dessa tillfrågades via e-brev där undersökningen beskrevs (bilaga 2), om de var intresserade att delta i form av en intervju. Vi fick 24 svar på vår förfrågan varav 14 var positiva till deltagande i studien. Dessa 14 var fördelade på sex utbildningsorter runt om i Sverige. Vi ansåg det omöjligt att behandla data från 14 intervjuer i en begränsad undersökning som denna. Därför valdes en lärarutbildare från varje representerad högskola eller universitet ut slumpvis varpå vi alltså fick sex respondenter till vår studie.

För att säkerställa att intervjuguiden gav oss det material som vi behövde genomfördes en pilotintervju veckan innan intervjustudien påbörjades. Vi bestämde oss redan innan för att använda intervjun i vår undersökning i fall den slog väl ut. Intervjuguiden visade sig fungera

bra varför vi valde att inkludera pilotintervjun i vår undersökning. Därmed hade vi sju respondenter i vår undersökning som representerade sex utbildningsorter.

Respondenternas bakgrund

Respondenterna utlovades anonymitet, det vill säga att de inte skulle vara identifierbara i studien. Med tanke på att lärarutbildare i ämnet idrott och hälsa är en relativt liten grupp i sammanhanget blev det nödvändigt att presentera respondenternas bakgrund i generella ordalag för att garantera omöjliggöra identifiering. I de fall där vi använt citat är lärarutbildarna därför endast identifierade med en siffra.

Tre av respondenterna har arbetat som lärarutbildare i mindre än fem år medan de övriga har arbetat som lärarutbildare i mer än tio år. Två av respondenterna har arbetat som lärare i skolverksamhet i över 20 år medan tre andra har arbetat mellan tio och femton år och en arbetat mindre än tio år. Utav de sju respondenterna, som alla hade genomgått lärarutbildning i Sverige, var det en kvinna och sex män. Två av lärarutbildarna var endast utbildade i ämnet idrott och hälsa medan resterande var utbildade även i andra ämnen.

Intervjustudien

Två av intervjuerna genomfördes i form av personliga möten medan de övriga fem genomfördes per telefon eftersom detta var det mest lämpliga ur praktisk synvinkel. Det kan finnas fördelar med att genomföra de första intervjuerna i par för att kalibrera intervjuguiden. Sedan kan man dela upp sig och genomföra intervjuerna individuellt för att spara tid (Stukát, 2005). De två första intervjuerna, det vill säga pilotintervjun och intervju nummer ett var de som utfördes i form av personliga möten. Detta gav oss möjlighet att genomföra vår intervjustudie på detta sätt. Vi inledde intervjuerna med att kort förklara studiens syfte på nytt och fortsatte sedan med inledande frågor om respondenternas bakgrund i läraryrket. Vi frågade även under de inledande frågorna om respondenternas personliga idrottsbakgrund. Vi gjorde detta för att ge respondenterna en möjlighet att börja tala om bekanta områden och därmed skapa en avslappnad kontakt. Samtliga intervjuer spelades in och skrevs sedan ut ordagrant.

Vi analyserade intervjuerna genom att följa ordningen i resultatredovisningen och där vi placerade in lärarutbildarnas åsikter under de kriterier för professionalitet som vi fått fram under litteraturgenomgången. Frågan om lärarkompetensens kärna visade sig svår att tolka med säkerhet eftersom vi i efterhand i flera fall inte kunnat utröna ifall respondenterna använde sig av denna fråga för att lägga till aspekter till vad de redan tagit upp tidigare under intervjun, eller om de ansåg att lärarkompetensens kärna endast bestod av de svar de gav direkt på frågan. Genom att risken för feltolkning blev hög valde vi att bortse från denna frågan i resultatanalysen.

Metodkritik

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

En undersöknings reliabilitet är ett mått på hur tillförlitligt mätinstrumentet är. I en intervjustudie kan en undersöknings reliabilitet exempelvis påverkas av respondenternas humör, hur frågorna ställs, hur frågorna uppfattas, hur respondenterna tror att de bör svara och

så vidare. En annan felkälla skulle kunna vara våra tolkningar och vårt sätt att uppfatta svaren (Stukát, 2005). Eftersom våra frågor utformats så att vi till största del inte frågade om professionsforskningens begrepp i stort utan för respondenterna bekanta områden, tror vi oss ha undvikit missuppfattningar och att respondenterna svarat som de trodde förväntades. Eftersom vår förfrågan till lärarutbildarna om möjlig intervju innehöll en kort, men övergripande beskrivning av vår undersökning, finns det en risk att de respondenter som valt att tacka ja är mer intresserade av ämnet än övriga lärarutbildare. Detta menar vi är oundvikligt då de forskningsetiska principerna innebär att respondenterna i förväg måste få reda på vad undersökningen handlar om. Risken ligger snarare i våra tolkningar av resultatet, men eftersom vi skrivit ner intervjuerna ordagrant och gjort tolkningarna tillsammans anser vi i största möjliga mån ha undvikit feltolkningar.

Validitet är ett begrepp som syftar till att värdera om mätinstrumentet mäter det man avser att mäta. Man behöver granska ifall man mätt det man avsett att mäta eller om man fått reda på för lite, för mycket eller kanske till och med uppgifter som ligger utanför studien (Stukát, 2005). Genom att vi utformat frågorna så att lärarutbildarna fått diskutera aspekter som rör professionalitet utan att gå in på själva begreppen anser vi oss ha fått en hög validitet. Lärarutbildarna har med ledning av våra frågor fått diskutera kring aspekter av professionalitet som vi sedan genom tolkning har kunnat jämföra med professionsforskningens begrepp. Därmed anser vi att vi har fått fram material med hög validitet för undersökningens syfte.

Med en undersökningens generaliserbarhet avser man i vilken grad som resultatet kan sägas gälla för alla i till exempel den yrkesgrupp som respondenterna tillhör (Stukát, 2005). I en undersökning med endast sju respondenter är generaliserbarheten relativt låg. Genom att respondenterna tillhör en liten yrkesgrupp kan detta anses som en höjning av denna. Att respondenterna tillhör olika utbildningsorter ökar i vår mening också generaliserbarheten.

Etiska överväganden

När man bedriver forskning finns det etiska principer som man måste följa för att skydda individer som ingår i denna. De kan delas in under fyra rubriker. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet säger att man måste informera de som deltar i undersökningen om deras roll och undersökningens syfte (Stukát, 2005). Vi anser oss ha uppfyllt detta krav genom att vi i undersökningens inledning skickade brev där undersökningen beskrevs och sedan följde upp detta muntligt under inledningen av intervjuerna.

Samtyckeskravet innebär att man måste ha respondenternas samtycke till att delta i undersökningen (Stukát, 2005). Vi skrev brev till samtliga lärarutbildare som vi fann genom vår sökning på utbildningsorternas hemsidor och tillfrågade dem ifall de var intresserade av att ställa upp på en intervju. Det byggde följaktligen på att respondenterna själva fick initiativet att återkomma med svar ifall de var intresserade. Därmed anser vi oss tveklöst ha uppfyllt samtyckeskravet.

Konfidentialitetskravet säger att de inblandade personerna inte skall kunna identifieras av utomstående. Det ingår även att respondenterna är införstådda med detta (Stukát, 2005). I och med att lärarutbildarna erbjöds anonymitet redan i introduktionsbrevet anser vi att de varit införstådda med konfidentialitetskravet. För att lärarutbildarna inte ska kunna identifieras har

vi beskrivit undersökningsgruppen i generella ordalag. Konfidentialitetskravet menar vi därmed vara uppfyllt.

Nyttjandekravet är ett krav som säger att de uppgifter vi samlat in inte får användas för annat än detta forskningsändamål (Stukát, 2005). De uppgifter vi samlat in i vår undersökning är presenterat så att endast författarna kan avgöra vilka respondenterna är. Övrig dokumentation lånas endast ut till dem som ställer upp på de forskningsetiska principer som vi själva efterlevt i vår undersökning.

LITTERATUR

Begreppet professionell

Begreppet professionell i vardagen

Vad menas med begreppet professionell? I vardagligt språk används ordet professionell i många olika sammanhang. Man kan höra det sägas om exempelvis idrottsmän, föredragshållare, psykologer med mera (Colnerud & Granström, 2002). Författarna ger här tre exempel på olika innebörder av begreppet professionell utifrån olika perspektiv i vardagligt tal. När man talar om idrottsmän som professionella menar man att de tjänar pengar på sin idrott. När det gäller föredragshållaren syftar man på att denne är fängslande och intressant medan man menar att psykologen är utbildad och kunnig. Ingrid Carlgren skriver att när man i vardagen talar om någon som är professionell, menar man någon som besitter större kunskap än någon annan, inom ett givet område. Man har en yrkesmässighet snarare än en lekmanmässighet (Läraryrket, 1997).

I vardagligt tal är med andra ord begreppet professionell ett mångtydigt uttryck. Tomas Englund menar att begreppet professionell inte har någon enhetlig innebörd, utan det används på olika sätt av olika grupper, beroende på vad dessa har för mål och syften (Läraryrket, 1997).

Begreppet professionell i vetenskaplig mening

I ett historiskt perspektiv räknade man enligt Inga Hellberg (Svensson & Orban, 1995) präster, jurister och läkare som de tre första professionerna. Hellberg citerar Carr-Saunders & Wilson som framhöll att det som kännetecknade professioner var att deras yrkesutövning skulle vara baserad på vetenskap och att yrkesutövningen skulle innebära ett visst hantverk samt att man inom yrkesgruppen skulle ha en gemensam organisation. Carr-Saunders & Wilson fortsätter enligt Hellberg med att säga att den professionelles uppgift var att föra vidare ny vetenskap till klienter, i behov av de professionellas tjänster.

Professionalism beskriver en kvalité hos yrkesgrupper när det gäller kompetens, omdöme och ansvarstagande (Colnerud & Granström, 2002). Enligt Englund är professionalism ett mått på den kvalité som finns inom yrkesgruppen och vilken kompetens yrkesgruppen besitter (Läraryrket, 1997). Professionalism innebär också enligt Lennart Svensson, (Svensson & Orban, 1995) förutom en utbildning som ger en särskild behörighet till ett visst yrke, också ett sätt att kontrollera utövningen av yrket.

För att yrkesgrupper ska uppfattas som professionella enligt professionsforskningen behöver de enligt Ingrid Carlgren präglas av lång specialiserad utbildning som prövas i examination samt ha en sträng yrkesetik som kontrollerar yrket utifrån (Läraryrket, 1997). Colnerud och Granström tar i sin bok (2002) upp att det inom professionsforskningen finns fyra kriterier som de flesta forskare använder för att beskriva begreppet professionell. De fyra kriterierna är systematisk teori, auktoritet, yrkesmässig autonomi och egenkontrollerad yrkesetik (Colnerud & Granström, 2002).

Systematisk teori

Det första kriteriet som enligt professionsforskningen skall uppfyllas för att ett yrke ska betraktas som professionellt, är att yrkesgruppen har vad man kallar en systematisk teori. Denna består dels av en gemensam kunskapsbas och dels av ett gemensamt yrkesspråk (Colnerud & Granström, 2002). Den gemensamma kunskapsbasen innebär att man inom en yrkesgrupp försöker hitta lösningar till problem inom ett gemensamt vetenskapligt fält. Yrkesspråket är ett verktyg för yrkesgruppen att diskutera och strukturera kring den vetenskap som yrkesgruppen vilar på. Författarna menar att yrkesspråket kan ses som den samlade förståelsen av yrkesutövandet.

Auktoritet

Det andra kriteriet som krävs för att ett yrke ska uppfattas som professionellt är auktoritet. Med auktoritet menar man att den professionella yrkesgruppen har fått en formell auktoritet av samhället att utöva sitt yrke i form av en legitimation. Legitimationen är ett sätt för en yrkesgrupp att utestänga icke legitimerade från yrket (Colnerud & Granström, 2002).

Yrkesmässig autonomi

Det tredje kriteriet för professionalitet är yrkesmässig autonomi. Professionella yrkesgrupper har möjlighet att själva bestämma hur de ska arbeta i fråga om vilka redskap och metoder de vill arbeta med. Detta är dock inte bara en rättighet utan även en skyldighet. Det är upp till varje yrkesutövare att själva finna de bästa arbetsmetoderna i varje enskilt fall (Colnerud & Granström, 2002). Detta kan jämföras med en icke professionell yrkesgrupp där en chef eller arbetsledare kan bestämma på vilket sätt ett arbete ska utföras. Tomas Englund skriver att professionell autonomi kännetecknas av ett minskat statligt eller politiskt inflytande över en yrkesgrupps arbetssätt (Läraryrket, 1997).

Egenkontrollerad yrkesetik

Det fjärde kriteriet som krävs för att en yrkesgrupp skall anses vara professionell är att man har en egenkontrollerad yrkesetik. Detta innebär att man har en gemensam värdegrund för yrket som alla utövare förbinder sig att följa. Yrkesetiken ska fungera som en garanti för att bibehålla yrkesgruppens samhälleliga förtroende. Till yrkesetiken hör också att man har en kontrollerande instans till vilken man kan vända sig om man anser att någon i yrkesgruppen inte uppfyllt sina etiska åtaganden. Nämnden kan i sådana fall använda sig av exempelvis varning och utestängning av yrkesutövare (Colnerud & Granström, 2002).

Professionalisering

Professionalisering är ett begrepp som beskriver de sätt som en yrkesgrupp använder sig av för att nå professionell status i samhället. Vinster man vill uppnå med detta kan vara större makt, mer pengar och andra privilegier (Colnerud & Granström, 2002). Englund (Läraryrket, 1997) menar att professionalisering är ett begrepp som beskriver en yrkesgrupps strävanden efter högre status, men det säger ingenting om yrkesgruppens faktiska kompetens. Colnerud och Granström (2002) anser att man måste skilja på fackliga och yrkesmässiga professionaliseringssträvanden. De menar att fackliga professionaliseringssträvanden innebär att man eftersträvar ökad status och högre grad av autonomi medan yrkesmässiga professionaliseringssträvanden beskrivs som en utveckling av yrkesutövarnas kompetens.

Yrkesgrupper har använt sig av främst tre olika metoder i sina professionaliseringssträvanden. Dessa tre har varit att arbeta för att ge yrkesgruppen högre autonomi, att starkare knyta yrket till en vetenskaplig bas samt olika metoder för att utestänga andra yrkesgrupper från yrket, det vill säga olika stängningsstrategier (Colnerud & Granström, 2002).

Läraryrkets professionalisering

Under 1800-talets senare hälft och framåt hade lärarna enligt Ekholm (Läraryrkets förbundet, 1997) själva kontrollen över utvecklingen av yrket. Under 1900-talet började denna kontroll försvagas i och med att folkskoleinspektörerna blev de som fick rätt att sammankalla lärarna till så kallade pedagogdagar, något som lärarna tidigare hade skött själva. Enligt Ingrid Carlgren (Läraryrkets förbundet, 1997) började den definitiva avprofessionaliseringen i och med att dåvarande motsvarighet till utbildningsministern 1950 slog fast att lärare inte längre behövde teorier kring forskning och pedagogik utan konkreta anvisningar för hur deras arbete skulle genomföras. Under 50- och 60-talen fortsatte dessa tankar att påverka läraryrkets utveckling vilket ledde till en centraliserad byråkrati kring utbildningsväsendet. Carlgren menar att lärares ofta tysta och osynliga kunskap kan förklaras genom denna avprofessionalisering (Läraryrkets förbundet, 1997).

Ingrid Carlgren skriver vidare att under 80-talet började begreppet ”de professionella” dyka upp när man i statliga utredningar talade om lärarkåren. Det var dock inte lärarna själva som började använda uttrycket utan det användes alltså först i de statliga utredningarna. Lärarna tillskrevs en roll som innebar att de själva skulle utveckla verksamheten på lokal nivå, utefter politiska beslut, till skillnad från tidigare när de bara sågs som genomförare av politiska beslut.

Även Englund (Läraryrkets förbundet, 1997) tar upp att under de senaste tio åren har uttrycket professionell allt mera kommit att förknippas med läraryrket. Han menar att det beror på den ökade decentraliseringen av skolan som har inneburit högre krav på professionella lärare. Han får medhåll av Lennart Svensson (Svensson & Orban, 1995) som skriver att decentraliseringen av skolan har bidragit till en ny professionell lärarroll.

Läraryrkesprofessionalism

Det finns inte inom professionsforskningen någon klar definition av vad som kännetecknar en professionell lärare. Däremot kan enskilda delar av lärarrollen definieras inom ramarna för professionsforskningen. Enligt sociologisk forskning är dock läraryrket inte att betrakta som ett professionellt yrke utan det är ett yrke som kan sägas befinna sig i en professionaliseringsprocess (Colnerud & Granström, 2002).

Läraryrkesprofessionalism i perspektivet systematisk teori

Sett i perspektivet om systematisk teori är det tveksamt om läraryrket kan betraktas som ett professionellt yrke. Bortsett från rena ämneskunskaper har läraryrket en otydlig systematisk teori. Carlgren (Läraryrkets förbundet, 1997) menar att mycket av lärarens kunskap består av tyst kunskap, som är av en förtrogenhetskaraktär snarare än en teoretisk kunskap vilket gör att den inte värderas lika högt. Det gör att andra yrkesgrupper på grund av starkare teoretisk kunskap ges tolkningsföreträde även i skolan.

Imsen (1999) menar att den pedagogiska kunskapen och förmågan att resonera kring den, kan ses som den systematiska teorin för läraryrket. Dock är problemet enligt henne att eftersom det finns olika riktningar inom pedagogiken, kan det leda till en missuppfattning att pedagogisk kunskap saknas.

Granström skriver (Läraryrket, 1997) att en brist i lärarkårens professionalitet är avsaknaden av ett väl utvecklat yrkesspråk eftersom det är ett viktigt verktyg i utformandet av arbetssätt och utveckling av verksamhet. Colnerud och Granström (2002) menar att gemensamt planeringsarbete inte nödvändigtvis leder till en utveckling av yrkesspråket. Det finns goda exempel på när utveckling av yrkesspråket sker, men överlag sker planeringar med ett lokalt anpassat vardagsspråk. Colnerud och Granström (2002) fortsätter med att ett yrkesspråk är viktigt för att pedagogiska idéer ska kunna genomföras och prövas på samma sätt överallt. De säger också att vissa forskare anser att lärare utvecklar sitt lärarskap genom att låta bli att upprepa undervisningssätt som inte fungerar, sedan reflekterar de inte mer över det. Om läraryrket ska kunna utvecklas professionellt måste det finnas ett yrkesspråk med vilket man kan kommunicera och reflektera kring sina antaganden och överväganden (Colnerud & Granström, 2002).

Eftersom ansvar för yrkets utveckling är en del i den systematiska teorin, anser Ingrid Carlgren (Läraryrket, 1997) att varje tillfälle som skapas där lärare får tillfälle att utbyta tankar och erfarenheter, är ur professionaliseringssynpunkt att betrakta som en möjlighet till utveckling. Ett sätt att öka läraryrkets status är med andra ord att erbjuda lärare mer möjligheter till att själva utveckla sin verksamhet. Ekholm menar enligt Imsen (1999) att lärarnas egen utveckling av skolans verksamhet är viktig i professionaliseringssträvandet eftersom det är staten som ansvarar för lärarutbildningen och därmed minskar lärarnas yrkesmässiga autonomi. Detta kan jämföras med Colnerud och Granström (2002) som menar att en yrkesgrupps ökade kontroll över yrkets teori och praktik kan ses som ett försök att uppnå en systematisk teori.

Englund tar upp en annan aspekt av yrkesspråket (Läraryrket, 1997) och menar att ett reflekterande förhållningssätt är viktigt om man ska kunna hålla sig till läroplanen. Att följa läroplanen är viktigt eftersom den är ett demokratiskt fastställt dokument som lärare är skyldiga att följa.

Läraryrkesprofessionalism i perspektivet auktoritet

För att tillskrivas en professionell status behöver en yrkesgrupp visa att man besitter en kunskap som står på en vetenskaplig grund men också att kunskapen behövs i samhället. Kan man göra den kopplingen tydlig för staten och sina klienter och dessutom få staten att satsa resurser på utbildning och forskning inom området, kan man också få en professionell status som yrkesgrupp och få ensamrätt på att lösa problem inom sitt specifika område (Svensson & Orban, 1995). Man får med andra ord en formell auktorisation eller legitimation av staten att utöva sitt yrke. Carlgren och Marton (2002) anser att en del i professionaliseringen av läraryrket skulle vara att lärarna själva uppfattar att de har den kunskap som krävs men också att omgivningen gör det. En legitimation skulle vara ett bevis för just detta.

Läraryrkets formella auktoritet är dock i grunden dubbelbottnad. Lärarna har ingen legitimation, men det krävs lärarexamen för att man ska få fast anställning, på grund av att kommunerna nu enligt den skärpta skollagen är skyldiga att anställa lärare som är utbildade i

de ämnen de bedriver undervisning. Å andra sidan kan man få tillfällig anställning som utbildad lärare i fall det inte finns någon utbildad lärare att tillgå (Svensson & Orban, 1995).

Lärares försök att stärka sin auktoritet genom att använda sig av stängningsstrategier där lärare har vägrat undervisa i ämnen som de inte är utbildade i har varit misslyckade. Detta har istället öppnat för att vikarier som helt saknar lärarutbildning har anställts istället (Läraryrkesförbundet, 1997).

Angående Svenssons perspektiv kan dock nämnas att lärarutbildarna från statens sida enligt lärarutbildningskommittén förslag har fått större resurser till forskningsarbete och kompetensutveckling (SOU 1999:63).

Lärarprofessionalism i perspektivet yrkesmässig autonomi

Lärarkyrket anses ha en hög yrkesmässig autonomi, men bara inom vissa ramar. Colnerud och Granström (2002) menar att läraren som individ har en hög grad av autonomi inom ramen för sin undervisning men att lärare som yrkesgrupp har en låg grad av autonomi på grund av att staten har bestämt vad undervisningen skall syfta till. Granström (Läraryrkesförbundet, 1997) uttrycker sig på liknande sätt och tar upp att det inte är de professionella själva som sätter de yttre ramarna för till exempel vilka som ska gå i skolan, vilka ämnen skolan ska undervisa i, hur de ska fördelas eller vilket betygssystem som man skall använda. Även Carlgren och Marton (2002) håller med och anser att den individuella autonomin ökat genom den målstyrda läroplanen. De menar samtidigt att lärarna har fått en mindre yrkesmässig autonomi eftersom staten nu, mer detaljerat, bestämmer målen och har en större möjlighet att kontrollera om målen uppfylls.

Lennart Svensson anser att när skolledare väljer eller tvingas att prioritera frågor av praktisk karaktär snarare än pedagogisk, ger det lärare en möjlighet att utveckla en mer självständig kompetens. Det borde också innebära att lärarna själva samarbetar mer (Svensson & Orban, 1995).

Enligt Colnerud och Granström kan den påstådda deprofessionaliseringen som uppstod när ansvaret för skolan lades över på kommunerna ur en yrkesautonom synvinkel ses som en professionalisering. De menar att det decentraliserade ansvaret öppnade större möjligheter för lärarna till egen utveckling och höjning av kvalitén på sitt yrke.

Lärarprofessionalism i perspektivet egenkontrollerad yrkesetik

Gunn Imsen nämner ståndpunkter för och emot antagandet av en gemensam yrkesetik för lärare i sin bok, *Lärarens Värld* (1999). Hon påstår att man har motiverat behovet av en yrkesetik för lärare, dels för att hindra lärare från att utnyttja sin autonomi i klassrummet gentemot eleverna och dels för att skydda lärare från orimliga krav från samhället. Dock har argumenten mot en gemensam yrkesetik varit att man har tillräckligt med regler och styrdokument ändå. Detta beror enligt Imsen på en rädsla från lärarnas sida att en gemensam yrkesetik skulle begränsa deras frihet. Från fackligt håll har det dock funnits en strävan att hitta gemensamma yrkesetiska riktlinjer eftersom det bidrar till en professionalisering av yrket.

Till skillnad från till exempel en försvarsadvokat så har läraren ett annat förhållande till sina klienter. Läraren måste inte bara se till elevens bästa. Han eller hon måste även se till gruppens bästa. Utöver det har läraren även ett uppdrag från samhället, vilket gör att läraren

har fler lojaliteter än andra yrkesgrupper. På grund av det har lärarnas egna organisationer haft svårt att finna gemensamma yrkesetiska riktlinjer (Colnerud & Granström, 2002).

När lärarnas båda fackförbund år 2001 antog gemensamma yrkesetiska riktlinjer hade man erbjudit sina medlemmar, det vill säga lärarna, vid två tillfällen, att delta i utformningen av dessa, men intresset visade sig vara mycket svagt (Colnerud & Granström, 2002).

Lärarkompetens

I professionaliseringssträvandet talar man mycket om att utveckla lärarnas gemensamma systematiska teori, men vad ska den då bestå av? Vad skall lärarkompetens innebära?

Idag ställer samhället allt högre krav på blivande lärare (Läraryrketskommissionen, SOU 1999:63). Vi lever i en ständigt föränderlig värld där utbildning och arbete ofta bebländas med varandra i större utsträckning än förr. Det talas om ett lärande samhälle. De högre kraven samhället ställer på lärarna består i en bredare lärarkompetens och specialiserad kunskap. Till exempel måste blivande lärare ha kunskap om att möta förändringar. Inte bara i innehåll och form utan det handlar även om sociala och kulturella förändringar i en mångkulturell skola. Läraryrketskommissionen menar att det finns en grundkompetens som alla lärare behöver. Den består av olika former av kompetens till exempel: kognitiv, kulturell, kommunikativ, kreativ, kritisk, social och didaktisk kompetens.

Lärares professionella kompetens brukar delas in i tre kompetensformer (Läraryrketskommissionen, SOU 1999:63). Det första är den formella kompetensen vilket innebär att man är utbildad och rustad för arbetet. Det andra är en yrkeskulturell kompetens som kan beskrivas med att ha social kompetens inom skolmiljön. Den tredje kompetensformen är en kommunikativ kompetens vilken beskrivs som förmåga att reflektera över skolans mål och möjligheter. Läraryrketskommissionen fortsätter med att ta upp att kompetens även kan beskrivas med olika förmågor som yrkesutövaren besitter.

Ekholm (Läraryrketsförbundet, 1997) tar också upp och diskuterar kring lärarspecifik kunskap. Enligt honom är det lärarspecifikt att ha kunskap om teorier om inlärning, kunskap om hur man som lärare skall hantera lärostoff samt om hur man som lärare ställer pedagogiska frågor. En annan kunskap som han också tar upp är att läraren har unika kunskaper när det gäller den sociala fostran. Lärare får dagligen mängder av relationer att fungera, både för sig själv och mellan elever.

Yrkes- och ämnesidentitet

Lärare i ämnet idrott och hälsa

Enligt Inger Karlefors har lärare i idrott och hälsa en isolerad arbetssituation på många skolor. Hon menar att en av anledningarna är att undervisningen ofta bedrivs i andra lokaler. En annan anledning är enligt Karlefors att lärarna i ämnet idrott och hälsa sällan visar sig, eller sitt ämne, i skolans ämnesövergripande samverkan vilket, enligt henne, skulle innebära en risk att ämnet på sikt skulle reduceras i timplanen (Karlefors, 2002). Rollen som lärare i idrott och hälsa har haft i ett historiskt perspektiv, kan också kännetecknas av ett utanförskap (Annerstedt, 1995). Idrottsläraryrket har även präglats av osäkerhet. Annerstedt citerar Linder-Grotheer som skriver att denna osäkerhet grundar sig i att idrottslärare inte fått det sociala erkännande som de förtjänar med tanke på sin långa akademiska utbildning och att

fysisk aktivitet inte har setts som lika värdefullt som teoretisk kunskap. Denna osäkerhet har gjort att lärare i idrott och hälsa blivit mindre benägna att utveckla och förändra sin verksamhet (Annerstedt, 1995).

Annerstedt (1995) skriver att många lärare i idrott och hälsa är osäkra på sin roll i förhållande till ämnet på grund av att kursplanen är innehållsmässigt bred jämfört med hur många timmar som ämnet tilldelats i skolan.

Ämnet idrott och hälsas syfte

Idrott och hälsa är i dagens skola ett ämne som har blivit väldigt omfattande innehållsmässigt (se bilaga 3). Tonvikten ligger på rörelse, regelbunden fysisk aktivitet, utveckling och fördjupning av rörelseförmåga med mera. Förutom de mer fysiska aspekterna skall ämnet ta upp ledarskapsfrågor, moraliska ställningstaganden, friluftsliv, behärskande av nödsituationer och medvetenhet om sambandet mellan en sund livsstil och god hälsa (Skolverket, 2000).

Annerstedts undersökning som genomfördes i slutet av 80-talet visade att meningarna om ämnet idrott och hälsas syfte i skolan gick isär. Man hade en gemensam, genomgående åsikt att ämnets syfte var att skapa ett intresse för fysisk aktivitet som skulle bestå efter eleverna slutade skolan. Förutom detta kunde Annerstedt dela in respondenterna i sex olika kategorier där en kategori lärare ansåg att idrott och hälsa främst var viktigt för stunden, medan de övriga fem tillskrev undervisningen mer eller mindre framåtsträvande syften (Annerstedt, 1995).

I undersökningen ingick, lärarutbildare, verksamma lärare och lärarstudenter. Det framgick att man inom grupperna hade olika uppfattningar om ämnets syften och mål dock var skillnaderna i uppfattning större, grupperna emellan (Annerstedt, 1991).

Samverkan mellan ämnen

Karlefors skriver att flera forskare är överens om att lärare i idrott och hälsa måste delta i utvecklingen av ett ämnesövergripande, samverkande arbetssätt i skolan. Om inte ämnet idrott och hälsa deltar i denna utveckling finns det risk att ämnet marginaliseras eller försvinner från skolschemat (Karlefors, 2002).

Karlefors fortsätter med att citera Ennis som säger att samverkan mellan ämnen i skolan, ger eleverna bättre möjlighet till inläring. Detta skulle bero på att de får en helhetsbild av undervisningen genom att man kopplar ihop teori och praktik. Hon citerar även Bowling, Simmons och Werner som menar att samverkan ger eleverna en mindre fragmentiserad bild av undervisningen. De anser också enligt Karlefors att den bättre helhetsbilden ger eleverna bättre möjlighet till inläring. Hon skriver också att enligt samtliga dessa forskare kan ämnet idrott och hälsas roll i skolan stärkas genom att man deltar i sådan samverkan.

Den helhetsbild som forskarna talar om menar Peter Clasén (Annerstedt, 1995) är nödvändig för att man ska kunna följa läroplanen. Han menar att eftersom alla lärare enligt läroplanen ska arbeta med samma övergripande mål, måste också alla ämnen följa en gemensam linje där det är viktigt att man skapar just denna helhetsbild.

Enligt Karlefors egen undersökning har undervisningen i idrott och hälsa inte förändrats i och med införandet av Lpo 94 utan genomförs fortfarande enligt tidigare läroplaner. Hon menar

att mycket av undervisningen i ämnet idrott och hälsa genomförs med inriktning på tävlingsidrott (Karlefors, 2002).

Resultatet av Karlefors undersökning om samverkan visar inte på någon tydlig vinst för ämnet idrott och hälsa genom samverkan. I vissa fall har ämnet till och med försvagats gentemot andra ämnen. I andra fall står ämnet utanför samverkan helt. Formellt sett menar hon att ingen lärare i idrott och hälsa är isolerad eftersom alla ingår i ett arbetslag. Hur mycket de deltar i skolans samverkan beror på både ramfaktorer och personlig inställning till samverkan. Hon menar att eftersom införandet av samverkan har skett uppifrån, genom införandet av arbetslag, har man inte tagit hänsyn till idrottslärarens och idrottsämnets varierande möjligheter att delta. Detta har också påverkat graden av ämnets och lärarens isolering i arbetslaget. En viktig del i lärarnas möjlighet att samverka är deras utbildning. Enligt studien har lärare som bara har utbildning i ett ämne, det vill säga idrott och hälsa, haft svårare att delta i samverkan än de lärare som haft utbildning i två eller flera ämnen (Karlefors, 2002).

Hur kan ämnet idrott och hälsas roll i skolan stärkas?

Förutom samverkan som Karlefors tagit upp i sin undersökning (2002) finns det andra idéer om hur ämnet skulle kunna få en, om inte starkare, så i alla fall en bibehållen ställning i framtidens skola.

Annerstedt menar att det krävs en mer skolanpassad litteratur för ämnet idrott och hälsa. Ska det vara möjligt att få en sådan litteratur krävs det dock att man bedriver mycket mer forskning på området idrottsdidaktik. Den litteratur som används av lärare i ämnet idrott och hälsa är i stor utsträckning skriven för tränare och idrottsledare snarare än idrottslärare (Annerstedt, 2001).

Ett problem i dagens utbildning är enligt Annerstedt att lärarutbildarna på högskolan inte talar samma språk och har samma syn på utbildningen av lärarstudenter som de lokala lärarutbildarna, det vill säga de verksamma lärarna ute i skolan. Han vill därför se att utbildningen av de lokala lärarutbildarna förändras och utökas samt att det satsas mer på fortbildning och vidareutbildning av lärare (Annerstedt, 2001).

För att stärka ämnet bör man också arbeta för att ena yrkeskåren i frågor om vad ämnets identitet bör vara, vad som behöver prioriteras i undervisningen, hur man bedömer och sätter betyg och så vidare. Han föreslår att man diskuterar detta under rubriken "läran om människan i rörelse" (Annerstedt, 2001).

Dessutom behöver man enligt Annerstedt stärka idrottslärarens roll gentemot idrottsledaren. Han menar att man tydligt måste visa vad idrottsämnet står för och hur det skiljer sig från den verksamhet som bedrivs inom föreningsidrotten. Lena Larsson skriver i sin rapport (Larsson, 2004) att idrottslärare själva ser skillnaden mellan lärarens roll och idrottsledarens. Annerstedt menar dock att för föräldrar och elever är ämnet idrott och hälsa synonymt med föreningsidrott (Annerstedt, 2001).

LITTERATURANALYS

Vad kan göras för att professionalisera läraryrket?

Det finns alltså inte någon klar definition av vad det innebär att vara en professionell lärare. Därför måste man se till de fyra kriterierna som betecknar ett professionellt yrke i förhållande till lärarrollen, om man ska kunna finna vetenskapliga belägg för hur läraryrket ska kunna professionaliseras.

Systematisk teori

När de författare vi tagit del av talar om systematisk teori inom läraryrket, är det i termer som "tyst kunskap", "otydlig teoretisk kunskapsbas" och "olika riktningar inom pedagogiken". Det är ingen som säger att lärare saknar kunskap, man säger snarare att den är av förtroenhetskaraktär. Det är med andra ord nödvändigt att göra kunskapen synlig. För att kunna göra detta krävs ett yrkesspråk och därför tycks just yrkesspråket vara första steget i utvecklingen av en systematisk teori för lärare. Yrkesspråket skulle i det sammanhanget bli viktigt för att så att säga sätta namn på det man redan kan.

De tillfällen som ges till samarbete och samverkan inom arbetslagen påpekas inte nödvändigtvis leda till att yrkesspråket utvecklas. Därför kan man dra slutsatsen att om läraryrket ska kunna gå mot en högre professionell status genom att utveckla ett yrkesspråk räcker det inte att bara avsätta tid till samverkan, man måste även göra lärare medvetna om vikten av ett utvecklat yrkesspråk.

Ett gemensamt yrkesspråk är med andra ord en nödvändig förutsättning för att utveckla den systematiska teorin på ett framgångsrikt sätt.

Auktoritet

Läraryrket kan sägas ha fått officiell auktoritet genom att man måste vara utbildad för att få fast anställning som lärare samt att staten satsar resurser på utbildning och forskning. Å andra sidan kan man inte säga säkert ifall man lyckats övertala samhället att lärares kunskap behövs eftersom skolplikten inte ger någon möjlighet att välja ifall man anser sig behöva lärarkårens kompetens eller ej.

En annan anledning till att lärare inte kan anses ha uppnått fullständig auktoritet är att det är tillåtet att anställa utbildade lärare vid behov. Lärares försök att stärka sin auktoritet genom stängningsstrategier, det vill säga att vägra undervisa i ämne de inte är utbildade i, har alltså visat sig misslyckade eftersom det har tvingat skolledare att istället anställa helt utbildade vikarier.

Genom att den nya lärarutbildningen ger studenterna möjlighet att genomgå forskarutbildning innebär det i Svenssons perspektiv att staten satsar resurser på utbildning och forskning vilket alltså enligt honom är ett steg mot professionalitet i ett auktoritetsperspektiv. Å andra sidan undermineras lärares yrkesmässiga auktoritet av att de inte får en legitimation och dessutom får ersättas av utbildad personal vid behov.

Yrkesmässig autonomi

Lärare anses ha en hög individuell autonomi, men en låg grad av autonomi som yrkesgrupp eftersom det är staten som sätter ramarna för verksamheten. Den individuella autonomin har alltså höjts genom den decentraliserade skolan, men samtidigt har den målrelaterade läroplanen gjort det lättare för staten att kontrollera lärarnas arbete vilket minskar yrkesgruppens autonomi.

Egenkontrollerad yrkesetik

De professionaliseringssträvanden som gjorts för läraryrket när det gäller frågan om egenkontrollerad yrkesetik har helt klart varit av facklig karaktär. Fackförbunden har drivit frågan men lärarnas intresse har varit mycket svagt. Eftersom de båda fackförbunden antog yrkesetiska riktlinjer år 2001 så kan man anses ha stärkt lärarnas professionalitet i det avseendet. Då det är lärarnas fackförbund och inte staten som har drivit igenom frågan om de yrkesetiska riktlinjerna kan detta ses som en viss ökning av lärarnas yrkesmässiga autonomi. Dock har man inte infört en egen kontrollerande instans för att säkerställa att de yrkesetiska riktlinjerna följs.

Det skapar svårigheter för läraryrket med en egenkontrollerad yrkesetik eftersom man som lärare har fler lojaliteter än andra yrkesgrupper. Som lärare måste man se till både individens och gruppens bästa i samma ögonblick och man har dessutom ett uppdrag från samhället att ta hänsyn till.

Idrott och hälsa

Lärare i idrott och hälsa har ofta enligt litteraturen en arbetssituation som gör att de inte deltar fullt ut i det gemensamma arbetet på skolan. Ur professionaliseringssynpunkt när det gäller lärarkåren i stort, är det problematiskt om inte alla lärare ges samma möjligheter att delta i samarbete och diskussioner. Det finns då en risk att lärarspråket inte utvecklas fullt ut hos alla lärare vilket kan ses som en brist med tanke på att den gemensamma utvecklingen till viss del uteblir. När det gäller lärare i idrott och hälsa så menar författarna vi tagit del av att ämnet måste vara representerat i det gemensamma, ämnesövergripande arbetet i skolan för att synliggöra ämnet och värdet av dess innehåll. Det blir förstås också problematiskt att genomföra det arbetet om det inte ges praktiska möjligheter till det.

En brist när det gäller att föra fram ämnet idrott och hälsa är förstås att det råder en oenighet om ämnets syften och mål bland verksamma lärare, lärarutbildare och även studenter. Detta säger egentligen ingenting om yrkesspråket, däremot anser vi att det är en brist i den systematiska teorin, för om man inte vet vad man vill med sin verksamhet, kan man knappast veta vilken kunskap som behövs.

Ett sätt att stärka ämnet idrott och hälsas ställning i skolan är samverkan med andra ämnen och deltagande i skolans gemensamma arbete. Det handlar med andra ord inte om att stärka ämnet genom en stark identitet gentemot andra lärare och ämnen, utan snarare att delta i den allmänna professionaliseringen av läraryrket i stort. Enligt Karlefors (2004) blev ämnet idrott och hälsa dock inte stärkt genom samverkan med andra ämnen i de fall hon undersökt.

Förutom samverkan faller de andra tankarna om hur ämnet idrott och hälsa kan stärkas under kategorin systematisk teori eftersom det handlar om samsyn på ämnet, mer relevant litteratur och forskning samt utvecklande av yrkesspråk.

Sammanfattning av litteraturanlys

Man kan konstatera att det enligt den litteratur vi läst pågår en rad professionaliseringssträvanden av läraryrket. Från statens sida utgörs dessa professionaliseringssträvanden av den decentraliserade skolan vilken förutsätter professionella lärare samt att man satsar resurser på forskning och utbildning. Den skärpta lagen om anställning av ämnesutbildade lärare är ytterligare ett strävande från staten att professionalisera läraryrket. Den decentraliserade skolan ger dessutom lärarna större individuell autonomi vilken samtidigt anses minska yrkesgruppens professionella autonomi. Från facklig sida har man bedrivit professionaliseringssträvanden i form av utvecklandet och införandet av yrkesetiska riktlinjer. Anmärkningsvärt är att man av litteraturen får intrycket av att det görs professionaliseringssträvanden från staten och i sin tur lärarutbildarna samt från fackligt håll, men lärarkåren i stort beskrivs som mindre intresserade av frågan.

Vi anser med stöd av litteraturen att samverkan mellan ämnen bidrar till professionalisering av yrket. I ett ämnesinriktat perspektiv krävs det att vid samverkan måste lärare i idrott och hälsa ha syftet med ämnet klart för sig, annars riskerar samverkan att försvaga ämnets ställning på skolan snarare än förstärka det.

RESULTAT

Här presenteras resultatet av vår intervjustudie som utfördes med hjälp av vår intervjuguide (se bilaga 1). Resultatet presenteras under fyra huvudrubriker. Under rubriken *yrkets status* presenteras respondenternas syn på yrkets status och hur man kan arbeta för att förändra den. Sedan följer, under rubriken *begreppet professionell*, en genomgång där vi tar upp allmänna åsikter om vad det innebär att vara professionell, lärarprofessionalitet, den gemensamma kunskapsbasen och forskning om ämnet idrott och hälsa. Därefter tar vi under *lärarutbildningen* upp hur det ser ut på respondenternas respektive högskolor och universitet när det gäller lärarutbildarnas möjligheter till utveckling och förändringar. Vi tar även upp hur det ser ut för studenterna när det gäller möjlighet att ta del av ny forskning och möjlighet att få med sig ett reflekterande förhållningssätt från utbildningen. Slutligen, under rubriken *yrkesidentitet*, presenteras respondenternas syn på lärarkompetens samt ämnet idrott och hälsas syfte och roll i skolan.

Läraryrkets status

Yrkets status idag

De lärarutbildare vi intervjuat som arbetat en längre tid i yrket, som blev klara med sin utbildning på sjuttioalet eller tidigare, lade alla ett historiskt perspektiv på yrkets status. De menade att yrkets status sjunkit sedan dess. Man uttalade sig i termer som att statusen tidigare var ”förhållandevis hög” eller ”hygglig”. Det var ingen av dem som sa rent ut att yrket hade en hög status.

En av de övriga respondenterna ansåg att statusen var låg, medan två andra lade ett miljöperspektiv på yrkets status. De ansåg att statusen beror på i vilket sammanhang man ser läraryrket. En av dessa uttrycker det så här:

När man möter människor som har barn i skolan, så kan dom nog tycka att det är väldigt viktigt med bra lärare om man säger det, medan annars kan jag nog tycka att statusen inte är så hög. (1)

Vad beror statusen på och hur kan den höjas?

Förutom miljöperspektivet, som ett par av lärarutbildarna såg som en del i yrkets status, ansåg de flesta av dem att lönen spelar en viktig roll. De såg flera fördelar med en högre lön. Individuellt sett så såg man, förutom den rent ekonomiska fördelen, också att en högre lön skulle vara ett bevis på att det arbete man utför ses som värdefullt. I ett större sammanhang poängterade fyra av lärarutbildarna att en högre lön skulle göra yrket mer attraktivt, vilket skulle göra att fler söker sig till det.

Ingen står ju i kö för att bli lärare och det blir ingen kvalitet på lärarna om det inte finns en stor efterfrågan på yrket. (3)

Det andra som flera av lärarutbildarna tog upp som viktigt för yrkets status var en klarare definition av lärarrollen i samhället. Man tog upp det på lite olika sätt. En menade att om man synliggör omfattningen av lärares arbetsuppgifter skulle det innebära en delvis höjd status och respekt för yrket. En annan menade att man måste se läraryrket som en bas för samhället. Med

det perspektivet menade lärarutbildaren att det är svårt att förstå hur läraryrket kan ha låg status med tanke på hur viktig den gode läraren är för att alla barn ska utvecklas och må bra.

Det är ju inte alltid solklart idag att man är värdefull för samhället, men jag tror att det inte är riktigt tydligt att lärarna är värdefulla, det har blivit liksom mer nånting som alla politiker säger ständigt, men å andra sidan så ser lärarna inte riktigt att dom är värdefulla, dom känner inte det varken i plånboken eller i stödet från kommun och stat. (2)

Ett par av lärarutbildarna tog upp adekvat fortbildning för verksamma lärare som ett sätt att höja yrkets status. En annan tog upp lärares obefintliga möjlighet att sätta makt bakom orden. Lärarutbildaren ansåg att man som lärare är i händerna på administration, föräldrar och till viss del även barnen. Ytterligare en lärarutbildare tog upp rektors och skolledares ansvar att anställa behörig personal som en faktor i höjandet av yrkets status.

Fördelar med en höjning av yrkets status

Ett par av lärarutbildarna betonade att det väsentligaste med en höjning av yrkets status skulle vara att man får uppskattning för det man gör och för den tid man lägger ner på sitt yrke. Det skulle enligt dem, leda till att yrket känns mer meningsfullt. Eller som en tredje lärarutbildare uttryckte det:

Det skulle vara bra för självkänslan hos många lärare att veta att arbetet är uppskattat. (4)

En annan fördel som fördes fram av en av lärarutbildarna var att en höjd status skulle vinna respekt för hela utbildningssystemet, vilket i sin tur skulle förbättra barn och ungdomars verksamhet i skolan. En annan lärarutbildare håller med och menar att det handlar om vad eleverna får med sig från skolan. En högre status skulle förhoppningsvis medföra mer kompetenta lärare vilket i slutändan gagnar eleverna. En tredje utbildare menade att en höjning av statusen vore onödig om inte lärarutbildningen blir bättre.

En annan åsikt som fördes fram var att en högre status skulle ge skolan större resurser och fler lärare. Det skulle i sin tur göra yrket roligare och mer intressant eftersom man inte skulle behöva ha ett lika pressat schema.

En lärarutbildare uttryckte att den största fördelen med en höjning av yrkets status skulle vara möjligheten att tas på allvar. Lärarutbildaren menade då att en ökad status skulle ge större möjligheter att påverka. Lärarutbildaren gjorde jämförelsen med läkaryrket och menade att man i samhället är mer lyhörda för läkares åsikter om barns hälsa än lärares. Trots att lärare träffar barn varje dag, lyssnar man mer på läkarna än på lärarna i denna fråga.

Begreppet professionell

Allmänt om professionalitet

Det första som i stort sett alla lärarutbildarna tog upp när det gäller vad som kännetecknar någon som är professionell, var kunnskap inom sitt yrkesområde. Flera tog dessutom upp vikten av självkritik, att kunna se sin roll ur olika perspektiv och göra medvetna val i sitt yrkesutövande.

Två av lärarutbildarna tog även upp att om man skall kunna arbeta som professionell, krävs det att man har tydligt vokabulär runt sitt yrke. Dvs. ett professionellt språk kring hur man definierar begrepp, hur man samtalar och hur man tänker i stort.

Lärarprofessionalitet

När det gällde lärarprofessionalitet tog lärarutbildarna i första hand upp olika aspekter av undervisning som faller under didaktiska kompetenser. Man talade bland annat om förmåga att lägga upp en undervisningssituation, bedöma hur den fungerar och också ha möjlighet att förändra den. En lärarutbildare uttryckte till exempel att man hela tiden måste fundera på hur, vad- och varför-frågorna. Andra uttryckte sig i termer som kunskap om barn, förmåga att förmedla kunskap och förmåga att skapa intresse.

De flesta lärarna tog upp kunnskap inom sitt yrkesområde redan när vi diskuterade allmän professionalitet, men några återkom till detta även i diskussionen kring lärarprofessionalitet.

Några andra tankar dök upp hos respondenterna när vi diskuterade. En lärarutbildare menade att en lärare måste arbeta efter styrdokumentet och därmed också ha gjort en egen tolkning av dessa för att kunna anses som professionell. Några talade om vikten av att skapa ett förtroende och en ömsesidig respekt mellan lärare och elever, som en viktig del i lärarprofessionaliteten. Andra menade att det också är viktigt med engagemang, att man visar att man brinner för det man håller på med och är en bra förebild i det man vill lära ut.

En lärarutbildare tog upp kontinuerlig fortbildning som en förutsättning för lärarprofessionalitet. Lärarutbildaren menade att det inte räcker att vara utbildad, man måste även arbeta med fortbildning kontinuerligt och aldrig anse sig färdig som lärare.

Gemensam kunskapsbas

De flesta lärarutbildarna ansåg att det finns en gemensam kunskapsbas för lärarprofessionen. De ansåg att den består av olika didaktiska kompetenser. Flera såg kunskapsyn, syn på inläring samt förhållningssätt till eleverna som gemensamma kunskaper som läraryrket vilar på. Många lärarutbildare var tveksamma till hur stark den gemensamma kunskapsbasen är, men menade att med de nya allmänna utbildningsområdena i lärarutbildningen är man på god väg att uppnå en gemensam kunskapsbas. I det allmänna utbildningsområdet ser man i första hand till de kunskaper som är generella för läraryrket. Man menar att man i första hand ska se det som är generellt för läraryrket och i andra hand inrikta sig på ämneskunskaper. Ett par lärarutbildare uttryckte dock oro för detta upplägg. De menade att även om tanken är god, så finns det risk att kunskaperna blir allt för allmänna samt att man tappar ämneskunskaper och den didaktiska tillämpningen av dessa. Ett par lärare nämnde att den gemensamma teoretiska

basen för yrket även innefattar kunskap om skolans roll i samhället och om hur skolan fungerar i relation till barn och ungdomar.

Förutom det allmänna utbildningsområdet, som sågs av flera lärarutbildare som ett sätt att stärka den gemensamma kunskapsbasen för lärare, menade en lärarutbildare att det behövs mötesplatser där högskola och personalen i grundskolan möts. Ett forum där man diskuterar exempelvis kunskapssyn för att se till att man på högskolan och ute på fältet talar samma språk och drar åt samma håll.

De vinster lärarutbildarna kunde se med en stärkt kunskapsbas är framförallt att det underlättar och ökar möjligheterna till ämnesövergripande samverkan. Ett par av dem uttalade också att det ökar respekten och förståelsen mellan ämnen vilket också, i sin tur, underlättar ämnesövergripande samverkan.

Forskning inom ämnet

Av de utbildningsorter vi varit i kontakt med bedriver samtliga någon form av forskning knuten till den institution eller högskola som ansvarar för idrottslärarutbildningen men i varierande grad. På en utbildningsort uttryckte en lärarutbildare att eftersom idrottslärarutbildningen där är knuten till pedagogiska institutionen, har forskningen kring idrottsämnet också en klar pedagogisk tonvikt. Ytterligare några lärarutbildare framhöll att forskningen bland annat har en pedagogisk och didaktisk inriktning. Man tittar bland annat på förhållningssätt till ämnet, syn på lärande och så vidare. Dock ansåg flera av lärarutbildarna att mycket av forskningen inom idrott och hälsa bedrivs främst inom folkhälsovetenskap och humanbiologi och att det forskas för lite om relevant didaktik och metodik i ämnet.

En lärarutbildare uttryckte att:

Idrott och hälsa som ett ämne i skolan och hur det nu påverkar individen och samhället i stort. Där är väl fortfarande en hel del att forska. Jag har en känsla av att våra studenter gör det rätt mycket.
(4)

Lärarutbildaren var dock osäker på om detta berodde på studenternas egna intresse att beforska sin framtida yrkesroll, eller en styrning från handledare och examinatorer.

Vilken slags forskning bör idrottsämnet baseras på?

En majoritet av lärarutbildarna ansåg att ämnet idrott och hälsa bör baseras på forskning med en didaktisk inriktning som innefattar innehåll och arbetssätt och där man hela tiden frågar sig: Vad är det vi presterar? Vilken målsättning har vi? Hur gör vi? Kan vi göra något bättre? En lärarutbildare säger att man även bör ägna sig åt idrottsmetodisk forskning, alltså hur man bäst lär ut specifika moment. Enligt lärarutbildaren bedrivs det knappast någon sådan forskning alls. Ett par lärarutbildare framhöll att det är viktigt att utgå från relevant aktuell forskning som behandlar skolämnet idrott och hälsa, till exempel nationella utvärderingar, och ha det som utgångspunkt för vidare forskning.

Två andra lärarutbildare hade en annan syn på vilken forskning som ämnet bör baseras på. De menade att man behöver ett samband mellan flera forskningsdiscipliner för att få en bred baskunskap i ämnet. De tog upp discipliner som psykologi, pedagogik och humanbiologi.

Läroarbetsutbildningen

Får studenterna möjlighet att ta del av ny forskning i ämnet?

Samtliga läroarbetsutbildare menade att studenterna på deras utbildningar får komma i kontakt med ny forskning. Flera av dem menade också att det är upp till dem som läroarbetsutbildare, att hålla sig uppdaterade när det gäller forskning i ämnet samt att förmedla denna till studenterna. Några framhöll även att genom att forskare inom utbildningarna ibland går in och undervisar studenter, får dessa ta del av den senaste forskningen. De menade också att studenterna kommer i kontakt med ny forskning när de skriver egna fördjupningsarbeten.

Vad påverkar en lärares benägenhet att förändra verksamhet?

Här var många överens om att personliga egenskaper såsom nyfikenhet, trygghet och intresse är viktiga faktorer i en lärares benägenhet att vilja förändra sin verksamhet. Två läroarbetsutbildare uttryckte att utbildningen i sig, borde starta en utveckling av medvetenhet kring det egna tänkandet hos studenterna. De måste kontinuerligt börja ifrågasätta sina egna värderingar och erfarenheter om de ska kunna utveckla och förändra sin framtida yrkesroll. De menade att om man inte startar en sån process finns det risk att man i sin yrkesroll kör fast i de mönster man har med sig från sin egen skolgång och sina egna oreflekterade värderingar.

Studenterna, kursplaner och läroplaner

Det viktigaste sättet att arbeta med att förbereda studenterna på yrkets förändringar, var enligt de flesta läroarbetsutbildarna diskussioner. De menade att man diskuterar och reflekterar kring verksamheten kontinuerligt för att ge studenterna ett förhållningssätt som innebär att man hela tiden utvärderar verksamheten genom frågor som: Är denna aktivitet bra? Varför gör man det här? Vad leder det till? Kan man utveckla detta? Denna didaktiska diskussion kopplas enligt flera av läroarbetsutbildarna till styrdokumentet. Även om inte alla läroarbetsutbildare gjorde den kopplingen tog alla upp att man arbetar med och diskuterar kring, styrdokument under utbildningen.

En läroarbetsutbildare ansåg att diskussionerna kring styrdokumentet är viktiga:

Styrdokumentet kommer förmodligen att förändras och kanske i ännu högre utsträckning kräva att läraren gör val. (6)

En annan uttryckte sig så här:

Jag vill inte att alla studenter ska tycka och tänka som jag, men däremot vill jag att alla studenter ska ha tyckt och tänkt till, alltså att man har en uppfattning om vad man vill. (3)

En majoritet av läroarbetsutbildarna menade också att det är viktigt att studenterna efter VFU får möjlighet att diskutera vad de sett och vad de gjort och koppla det till den teoretiska kunskap de fått under den högskoleförelagda undervisningen. En av läroarbetsutbildarna ansåg dock att detta görs för lite och borde få mer utrymme under utbildningen.

En lärarutbildare framhöll även C-uppsatserna, i slutet av utbildningen, som ett bra tillfälle för studenterna att väga olika ställningstaganden emot varandra, att tvingas ta ställning och kanske till och med omvärdera åsikter.

Samverkan mellan ämnen

De flesta lärarutbildarna visade sig positiva till samverkan och menade att det är bra. Några ansåg att det är jätteviktigt. En lärarutbildare var positiv till samverkan mellan ämnen i grundskolan men ansåg dock att integrering på högskolenivå ändå handlar om att man måste ha en bas, eller trygghet i kunskap, innan man kan börja samverka. Lärarutbildaren menade att samverkan kanske inte ska ske jämt och ständigt och i alla perioder. Ett par av lärarutbildarna som var positiva till samverkan lyfter fram att det kan uppstå problem om inte alla lärare i lärolaget drar åt samma håll. Därför menade en av dem att det är viktigt att man i lärolaget har gemensamma värderingar som alla ställer upp på. En lärarutbildare som själv var positiv till samverkan hade dock inte så goda erfarenheter av detta:

Jag har själv arbetat länge, utan att skall jag väl säga fått till nåt bra samarbete med andra ämnen. Det har varit sporadiskt med biologi och hemkunskap. Jag tror att man kan få till bra samarbete på många olika ledder men framförallt med biologi och hemkunskap.

(6)

Flera av lärarutbildarna föreslog samarbete med hemkunskap, naturorienterade ämnen och psykologi som bra exempel på samverkan mellan ämnen.

Några berättade att man under utbildningen tar upp och diskuterar samverkan på olika sätt. En lärarutbildare berättade också att de bjuder in lärare från fältet som kan ge exempel på samverkan. Dessa kan vara lärare som jobbar med friluftsliv eller på skolor för lägre åldrar där samverkan förekommer oftare än bland äldre åldrar.

Två lärarutbildare tog upp de centrala eller allmänna utbildningsområdena när vi frågade om hur man arbetar med samverkan under den högskoleförlagda utbildningen. En av dem menade att kurserna inom de allmänna utbildningsområdena är bra eftersom de ger studenterna tillfälle att möta företrädare för andra ämnen vilket enligt hans mening är positivt för samverkan. Den andre lärarutbildaren menade tvärt om att det är negativt med den nya strukturen eftersom den gör att lärarutbildarna inom inriktningarna bara blir ämnesutbildare och lämnar över centrala kunskapsområden till andra utbildare.

Vad har lärarutbildare för möjlighet till utbyte och utveckling av idéer?

Alla lärarutbildare var överens om att möten, kollegorna emellan, är mycket viktiga och givande när väl tillfälle ges. Flera lärarutbildare tog upp ämnesmöten för utvärdering av kurser och kurslitteratur som exempel för organiserat samarbete lärarutbildare emellan. Ett par av dem ansåg att det finns gott om tid till detta, medan många andra uttryckte tankar om en viss tidsbrist. De menade att man ofta har för många undervisningstimmar för att hinna ta sig tid att sitta ner och reflektera kring ämnet. Ett par utbildare framhöll att man på grund av ämnets karaktär ofta undervisar när andra inte gör det och på olika platser, detta för att kunna utnyttja lokalerna maximalt. Därmed tappar man möjligheterna till spontana möten under dagen. En lärarutbildare tog upp funderingar kring vilket system som skulle vara bäst för det

organiserade samarbetet. Många gånger är de gemensamma träffarna sent på eftermiddagen vilket medför att många är trötta och inte speciellt motiverade.

När det gäller samarbete utbildningar emellan, kände samtliga lärarutbildare till det nationella nätverk som anordnar träffar en gång per termin, där samtliga landets lärarutbildningar finns representerade. Det var dock inte alla som hade varit på dessa träffar. Ett par av lärarutbildarna poängterade vikten av samsyn inom ämnet och en av dem tog upp ämnet hälsa som en viktig punkt att ha en gemensam syn på. I övrigt antydde lärarutbildarna att eventuella samarbeten, utbildningar emellan, främst beror på vilka kontakter man har och är inte något som är speciellt organiserat.

Önskvärda förändringar i utbildningen

Här tog flera lärarutbildare upp samarbetet mellan högskolan och VFU. Det uttrycktes som en önskan om bättre kontakt med lärarutbildarna ute i skolorna, det vill säga lärarna, samt möjlighet för lärarutbildare från högskolan att besöka sina studenter under deras VFU-perioder. Ett par lärarutbildare menade även att det borde ges fortbildning för lärare ute på fältet.

Några av lärarutbildarna ville se mer möjligheter att avgöra vilka som är lämpade för läraryrket. En av dem ville att studenterna redan under första terminen skulle få uppgifter att stå inför grupp och hålla lektioner på sina VFU-skolor så att de själva tidigt skulle få möjlighet att känna om läraryrket passar dem eller inte. En annan ville ha mer möjlighet att göra antagningsprov och att ha möjligheten att avråda olämpliga studenter från att bli lärare. Ytterligare en annan lärarutbildare diskuterade kring lärarstudenternas förkunskaper ur en annan synvinkel. Lärarutbildaren menade att det är viktigt att ha erfarenhet från olika rörelsekulturer, det vill säga erfarenhet av olika sorters fysisk aktivitet. Som det är nu lägger man för mycket tid på baskunskaper.

...studenterna uppskattar det och tycker förstås att dom erövrar massor med kunskaper och så vidare men risken är ju att dom ligger på en nivå när dom kommer ut som inte ger dom den tryggheten att dom sen kan skapa och utveckla verksamheten vidare i skolan. (2)

En lärarutbildare uttryckte frustration över att inte kunna arbeta mer kontinuerligt med sina studenter. Lärarutbildaren menade att när man som student är klar med första inriktningen får man sedan ingen mer återkoppling till denna under utbildningen. Det sker möjligtvis om man skriver examensarbete i ämnet, sista terminen på utbildningen, annars sker det inte alls. Det innebär att man inte har kontakt med studenterna under väldigt lång tid, vilket lärarutbildaren såg som en brist i dagens utbildning. Förslaget var att lägga in möten med studenterna senare i utbildningen.

En annan lärarutbildare ansåg att man som lärarutbildare har för lite att säga till om när det ska ske förändringar i utbildningen och om hur undervisningen skall gå till.

Är man lärare på en kurs exempelvis, då har man ju mycket kunskap om den kursen, men sen kan det komma direktiv uppifrån att det ska ändras och så kommer man inte till tals då. Man ska

kunna påverka mer som lärare om hur undervisningen ska gå till.
(5)

Yrkesidentitet

Lärarkompetens

Vi frågade vad lärarutbildarna ansåg vara lärarkompetensens kärna. Flera lärarutbildare tog upp intresse som en viktig grund i lärarkompetensens kärna. De tog upp att man måste ha intresse för ämnet, intresse för barn och ungas utveckling, intresse av att utveckla samhället samt intresse för didaktiska och pedagogiska frågor. Flera menade också att man måste tycka om barn och unga samt att ta ansvar för deras utveckling. En viktig del i detta, menade de, är god kommunikationsförmåga. Både förmåga att tala och lyssna, eller med andra ord ett gott förhållningssätt till eleverna. Därtill såg de flesta att ämneskunskaper var något självklart.

Ett par lärarutbildare ansåg att gott självförtroende är en del av lärarkompetensen, men samtidigt menar en annan att det också är viktigt att kunna vara självkritisk.

Ämnets syfte i skolan

Flera lärarutbildare tog upp fysisk aktivitet när de talar om ämnets syfte. Många av dem menade dock att fysisk aktivitet i sig inte är huvudsyftet. Några tog upp vikten av att lära sig nya rörelser och utveckla elevernas fysiska och motoriska förmågor. Några tog också upp vikten av att skapa intresse för idrott och rörelse på lång sikt och att skapa en positiv attityd till att röra på sig. En lärarutbildare ansåg att om man ska kunna göra det, måste man också kunna sätta in idrottslektionerna i ett större sammanhang. Man måste ge eleverna en helhetsbild av hur fysisk aktivitet och hälsa hänger ihop. Utöver det sade ett antal av lärarutbildarna att idrott och hälsa ska utbilda elever i att ta hand om och sköta sin kropp. En av lärarutbildarna uttryckte sig så här angående ämnets syfte:

En arena där elever skall få en positiv attityd till fysisk aktivitet och till rörelser, där dom skall kunna lära sig rörelser. Det tror jag vi glömmer bort, att ämnets kärna det är rörelse och att som idrottslärare skall jag skapa situationer där elever kan lära sig rörelser, som dom får en positiv upplevelse av och som dom tar med sig ut i livet. (6)

En lärarutbildare tog upp att det i första hand handlar om att utveckla eleverna som personer.

En annan lärarutbildare såg det i ett historiskt perspektiv och hävdade att ämnet finns kvar på grund av en gammal tradition som bygger på en medicinsk hälsohygiendiskurs. Det vill säga en skolning och en fostran av medborgarna när det gäller skötsel av och förhållningssätt till kroppen.

Jag tycker att under dom senaste decennierna så har ämnet blivit väldigt otydligt, vi kan inte längre hämta legitimiteten från den medicinsk vetenskapliga diskursen, därför att vi driver inte den typen av undervisning längre ... Jag tror att vi finns därför att vi har en gammal tradition att vila på. Om vi inte förändrar vår inriktning när nu timplanen och så vidare tas bort, om en kanske

tio år då tror jag att det blir mycket mer tveksamt om ämnet idrott och hälsa kommer finnas kvar. Då tror jag kanske att inriktningar på ämnet kommer finnas kvar, men att dom kommer då behöva tydligöras. (2)

Hur kan man stärka idrottslärarens och idrottsämnets roll i skolan?

Flertalet av lärarutbildarna tog upp att samhällets fokusering på hälsa skapar en möjlighet till en höjning av statusen på ämnet idrott och hälsa i skolan.

Idag är det ju så här att idrottsämnet har fått en högre status utan att idrottslärarna har behövt göra något åt det. Läkare, forskare, föräldrar, friskvårdare, alla talar ju om hur viktigt det är med fysisk aktivitet. Så för oss är det egentligen bara att hänga på den trenden och se till att vi faktiskt fyller dom kraven, alltså rörelse åt alla och fysisk aktivitet åt alla. (4)

Några av lärarutbildarna menade till exempel att om skolan då får en hälsoprofil på grund av samhällets fokus på hälsa, då bidrar det också till en höjning av ämnets status. En lärarutbildare menade att just samhällets och skollidningens syn på idrott och hälsa är avgörande för dess status. Flera av lärarutbildarna ansåg att man själv måste kunna argumentera för sitt ämne och vikten av det, om statusen ska kunna höjas. En lärarutbildare menade att man måste argumentera för ämnets egenvärde och visa att det inte är en service för andra ämnen där eleverna ska få springa av sig. Ett par andra tog upp vikten av att du själv som idrottslärare visar dig intresserad av skolans arbete i ett helhetsperspektiv. Man menade att det är viktigt att som idrottslärare ta sig tid att gå in i ett kollegium. Ett par andra lärare pekade här på nyttan med tvåämneslärare, då det faller sig naturligt för dessa att delta i det gemensamma arbetet i arbetslagen. I ett sådant samarbete, menade en av lärarutbildarna att det blir tydligt att ämnet idrott och hälsa kräver lika mycket planering och reflektion som något annat ämne. Detta skulle då i sin tur också bidra till att höja ämnets status på skolan. En lärarutbildare hade många idéer om sätt att höja ämnets status. Lärarutbildaren menade att man borde ha ett mycket starkare kollegialt nätverk där idrottslärare kan träffas och utveckla samarbete kring tankar och idéer i ämnet. Även ett mycket bättre samarbete mellan forskare och praktiskt arbetande lärare, menade lärarutbildaren skulle kunna utveckla ämnet och dess status.

Vad skiljer en idrottslärare från idrottsledaren?

Det som lärarutbildarna främst tog upp som skiljer en lärare i idrott och hälsa från en idrottsledare är ansvarsfrågan. De menade att idrottsledaren behöver endast ta hand om ungdomar som kommer, mer eller mindre frivilligt, till deras aktiviteter. Läraren däremot, har ett ansvar att undervisa alla elever, eftersom eleverna måste infinna sig på lektionen oavsett inställning till ämnet. Många lärarutbildare menade att läraren därför måste ha en bredare kunskap, inte bara inom olika idrotter, utan även de didaktiska och pedagogiska kunskaper som alla lärare bör ha. En lärarutbildare ansåg att den stora skillnaden mellan en idrottslärare och en idrottsledare ligger i synen på kunskap och människor. En annan lärarutbildare uttryckte skillnaderna så här:

Jag tror att ledaren har nog djupare kunskaper i sin specifika idrott, men när det gäller kunskapsområdet idrott som helhet så har läraren både djupare och bredare kunskap. För det andra så tror jag att man har en mer väldefinierad syn på vad kunskap står för, hur man vill jobba med ämnet som verktyg. Bättre redskap, arbetsmetoder och förhoppningsvis så har man ett gemensamt synsätt och förhållningssätt till eleverna. Läraren måste ju anpassa sig till en mycket mer heterogen grupp än vad en ledare måste. (3)

En tredje lärarutbildare menade också att just eftersom eleverna inte är på lektionen frivilligt måste idrottsläraren i en högre grad än idrottsledaren kunna motivera eleverna. Några lärarutbildare menade att man som lärare måste ha den skillnaden klar för sig. Vidare betonade man att det är viktigt att förankra arbetet i teorier för att man ska kunna saluföra ämnet idrott och hälsa bättre. En lärarutbildare talade också om att man måste se på de moment man håller på med utifrån en lärares perspektiv och inte föreningsidrottens perspektiv.

Man behöver inte följa volleybollförbundets regler och rekommendationer utan man skapar egna regler beroende på vilken målgrupp man jobbar med. (7)

Idrottslärarens roll i skolans arbete med värdegrunden

Samtliga lärarutbildare ansåg att idrottsläraren har en viktig roll att fylla i skolans arbete med värdegrunden. Flera av dem menade att ämnets karaktär gör att det ofta uppstår konkreta situationer där diskussioner kring värdegrunden är lämpliga. De gav exempel på hur det kan se ut och en lärarutbildare sade:

Det är få ämnen som visar på så mycket. Det kan komma väldigt mycket känslor i – både i aktiviteter och när det är hög intensitet. Det sker saker, du är blottad också, som människa, du ska klä av dig, du ska duscha och du ska byta om. Ja du är blottad och däri har du en jätte viktig roll som idrottslärare, att stötta, vägleda och tillrättavisa när det behövs och att man inte tolererar vilken jargong som helst (7)

Ett par lärarutbildare belyste att ämnets karaktär också bidrar till skolans arbete med värdegrunden ifråga om samarbete och solidaritet. Inte minst när det gäller att alla ska ha samma förutsättningar att ta del av undervisningen.

En lärarutbildare ansåg att om man ska komma vidare i arbetet med värdegrunden, måste man utveckla tankarna kring hur ämnet kan bidra till detta arbete. Det är viktigt att vidga vyerna och inte bara använda lagsporter som motivering till varför ämnet bidrar till moralisk och social utveckling. Man måste se och framhålla vad andra moment kan bidra med, speciellt när det gäller att framhålla individen som mer än en medlem i ett lag eller en grupp där många riskerar att bara bli passiva i sitt deltagande.

RESULTATANALYS

Läraryrket

Yrkets status

Läraryrket har karaktäriserats av två perspektiv, nämligen miljöperspektiv och historiskt perspektiv. I miljöperspektivet menade läraryrket att yrkets status beror på i vilka sammanhang man diskuterar det. De som lade ett historiskt perspektiv menade att yrkets status sjunkit sedan de blev klara med sina utbildningar under 70-talet eller tidigare. Detta stämmer väl överens med litteraturens bild av att läraryrket genomgått en deprofessionalisering som inleddes redan 1950.

Vare sig man lägger ett miljöperspektiv eller ett historiskt perspektiv på lärarens status, så var samtliga lärare överens om att det finns mycket arbete kvar att göra när det gäller att höja lärarens status.

Det läraryrket tog upp när det gällde hur yrkets status kan höjas faller främst under begreppet auktoritet, men även systematisk teori. Läraryrket talade om höjning av lönen och att synliggöra lärarens yrkesroll vilket vi tolkar som att man söker en starkare bekräftelse från samhället, vilket alltså faller under begreppet auktoritet. Man tar även upp adekvat fortbildning vilket då faller under begreppet systematisk teori.

När det gäller fördelar med en höjning av läraryrkets status faller också de flesta åsikterna under begreppet auktoritet eftersom det även här främst handlar om en bekräftelse för läraren och utbildningssystemet, både i ekonomiska aspekter och aspekter av uppskattnings- och förtroendekaraktär.

Begreppet professionell

När läraryrket skulle definiera begreppet professionell i en allmän mening tog de upp aspekter som ingår i den systematiska teorin. Det var dock ingen som tog upp denna i sin helhet som en aspekt av vad det innebär att vara professionell. Två av dem tog dock upp att yrkesspråket var viktigt för att kunna arbeta professionellt vilket är en av de viktigaste aspekterna i systematisk teori.

När de sedan gick in på lärarprofessionalitet var det åter den systematiska teorin som berördes genom att läraryrket tog upp aspekter som faller under didaktiska kompetenser, fortbildning samt yrkesspråk. Vi kopplar förmågan att tolka styrdokumentet, som en av läraryrket tog upp, till yrkesspråk eftersom yrkesspråk är nödvändigt för att kunna reflektera över sin yrkesverksamhet.

Gemensam kunskapsbas

De flesta läraryrket ansåg att det finns en gemensam kunskapsbas för läraryrket, men var tveksamma till hur stark den var. Dessutom hade de olika syn på vad i den bestod. Detta gör förstås att man kan ifrågasätta om det är en gemensam kunskapsbas när olika läraryrket har olika uppfattningar om vad den består av. Eftersom man kan se vissa gemensamma drag i läraryrket syn på den gemensamma kunskapsbasen är det troligt att det främst är

yrkesspråket som brister snarare än den gemensamma kunskapsbasen som helhet. En av lärarutbildarna uttryckte just utveckling av yrkesspråket som ett sätt att stärka den gemensamma kunskapsbasen och föreslog mötesplatser för lärarutbildare och verksamma lärare. Detta kan mycket väl gynna utvecklingen av ett yrkesspråk, men samtidigt måste man komma ihåg att gemensamma möten i sig inte är någon garanti för utvecklandet av ett yrkesspråk. Den viktigaste faktorn för utvecklandet av en gemensam kunskapsbas skulle enligt lärarutbildarna dock vara de allmänna utbildningsområdena i lärarutbildningen. Detta ger förhoppningsvis nyutexaminerade lärare en gemensam kunskapsbas, men samtidigt måste redan verksamma lärare få tillgång till denna gemensamma kunskapsbas och där tror vi att de möten som en av lärarutbildarna föreslog har en stor funktion att fylla.

Lärarutbildning med inriktning på idrott och hälsa

Forskning

Det visade sig att forskning bedrivs på samtliga de utbildningsorter vi var i kontakt med. Det går dock inte att säga att denna forskning bidrar till att skapa en systematisk teori för ämnet idrott och hälsa. För det första bedrivs det väldigt lite forskning som är av didaktisk art och alltså användbar för ämnet idrott och hälsa. För det andra görs inte forskningen med någon uttalad samsyn universiteten och högskolorna emellan.

När det däremot gäller lärarutbildarnas syn på vilken forskning som idrottsämnet bör baseras på är samstämmigheten betydligt större. Även här kan man ana att yrkesspråket brister eftersom man uttrycker liknande idéer på olika sätt, men i stort är man överens om att ämnet bör baseras på forskning som är mer relevant för ämnet idrott och hälsa än vad dagens forskning är.

I och med att studenterna enligt lärarutbildarna får ta del av ny forskning på ämnet visar de, det vill säga lärarutbildarna, på ett intresse att utveckla ämnet och att hålla sig själva uppdaterade med den senaste forskningen.

Lärares benägenhet att förändra verksamhet

Vår tolkning av lärares benägenhet att förändra verksamhet är att den i ett professionsperspektiv beror på förmåga att reflektera och utvärdera, vilket med andra ord faller under yrkesspråk och systematisk teori. Lärarutbildarna hade ett annat perspektiv och tog främst upp personliga egenskaper. Det vi kan se, som går att koppla till kriterierna i professionsforskningen som lärarutbildarna tog upp, är att trygghet och intresse skulle påverka förändringsbenägenheten. Detta kan kopplas till det förtroende som lärarna efterlyste när de diskuterade en höjning av yrkets status som vi menar hör ihop med auktoritet.

Studenterna kursplaner och läroplaner

Att studenterna under utbildningen tvingas diskutera och reflektera över innehållet i undervisningen samt kopplingar mellan teori och praktik, leder förhoppningsvis till att de också får med sig ett reflekterande förhållningssätt från utbildningen och in i verksamheten. Det skapar med andra ord möjligheter för studenterna att börja utveckla ett yrkesspråk redan under utbildningen, vilket skulle stärka den systematiska teorin.

Samverkan mellan ämnen

Läroarutbildarna var positiva till samverkan men uttryckte samtidigt att det ibland hade fungerat mindre bra. Det visar att inte ansvaret bara ligger på läraren i idrott och hälsa utan också på övriga lärare. Synen på samverkan måste med andra ord vara lika hos samtliga lärare, den måste alltså ingå i den systematiska teorin. De allmänna utbildningsområdena togs upp just som ett sätt att utveckla tankarna om samverkan. Därmed har man en förutsättning att ge studenterna en gemensam syn på samverkan som en del i den systematiska teorin.

Samarbete läroarutbildare emellan

I och med läroarutbildarnas positiva attityd till reflektion och utbyte av idéer finns det en god grund för utveckling av ett yrkesspråk. Dock verkar det finnas praktiska hinder som gör att läroarutbildare inte har möjlighet att träffas i den utsträckning som i deras mening skulle vara önskvärd. Det nationella nätverk som samtliga läroarutbildare tog upp kan ses som en möjlighet att utveckla och stärka en systematisk teori för lärarkåren.

Önskvärda förändringar i utbildningen

Flera av de punkter som läroarutbildarna tar upp att de vill ändra på faller under systematisk teori eftersom det handlar om utbildning och fortbildning samt kopplingar mellan teori och praktik. Ett par av läroarutbildarna antyder att man vill ha mer kontroll över utbildningen genom att en av dem föreslår möjligheter att hindra olämpliga individer från att bli lärare och en annan efterlyser mer att säga till om vid utformningen av kurser. Detta ser vi som en strävan mot större yrkesmässig autonomi för läroarutbildare.

Lärarkompetens

Läroarutbildarna tog främst upp personliga egenskaper när vi frågade dem om lärarkompetensens kärna. Vissa aspekter såsom intresse för pedagogiska och didaktiska frågor skulle möjligen kunna betraktas som ett förhållningssätt. I det perspektivet faller dessa svar under systematisk teori.

Ämnet idrott och hälsas syfte i skolan

Utefter vad läroarutbildarna tog upp när det gäller ämnet idrott och hälsas syfte i skolan så kan man anse att det fortfarande råder viss brist på samsyn, precis som tidigare undersökningar påvisat. Även här är det svårt att säga var gränsen går mellan brist på samsyn och brist på yrkesspråk eftersom ändå många läroarutbildare uttrycker liknande åsikter.

Att stärka ämnet idrott och hälsas roll i skolan

De sätt som läroarutbildarna tog upp som tänkbara sätt att stärka ämnet idrott och hälsas roll i skolan faller dels under systematisk teori och dels under auktoritet inom lärarkåren. Vi menar att den koppling som en yrkesgrupp måste göra mellan att inneha en kunskap och att det också är en kunskap som samhället behöver, måste lärare i idrott och hälsa kunna göra på skolnivå. Det vill säga för att stärka ämnets roll i skolan måste läraren kunna motivera ämnets nödvändighet inför kollegor och beslutsfattare inom utbildningssystemet.

Kollegiala nätverk och bättre samarbete mellan forskare och lärare faller under utveckling av systematisk teori som är en nödvändighet för att kunna driva utvecklingen av ämnets auktoritet.

Skillnaden mellan lärare i idrott och hälsa och idrottsledare

Läroutbildarna tog främst upp att man som lärare i idrott och hälsa har fått ett ansvar att undervisa alla elever, oavsett inställning till idrott och hälsa. Det ansvaret ser vi som att läraren har en auktoritet på området som idrottsledare inte har. Denna auktoritet måste alltså enligt läroutbildarna stärkas genom att man argumenterar för ämnet och vad det står för.

Att man som lärare i idrott och hälsa har möjlighet att förändra och utveckla sin aktivitet beroende på målgrupp ser vi som en yrkesmässig autonomi eftersom man inte är låst av till exempel Riksidrottsförbundets regler.

Arbetet med värdegrunden

Eftersom arbetet med värdegrunden är ämnesövergripande i bemärkelsen att den ingår i hela skolans ansvar, är läroutbildarnas många idéer kring arbete med värdegrund att betrakta som ett sätt att närma sig kollegiet genom samverkan, som vi sedan tidigare nämnt kan vara ett sätt såväl att stärka ämnet idrott och hälsa, som den systematiska teorin för läraryrket.

SLUTDISKUSSION

Professionalisering av läraryrket

Systematisk teori

I diskussionen med lärarutbildarna kring begreppet professionell tog dessa upp faktorer som i vår tolkning faller framför allt under systematisk teori, men de tog inte upp denna i sig som ett kriterium för ett professionellt yrke. Lärarutbildarna menade dock att det finns en systematisk teori, men de var oeniga om vad den bestod av. Därigenom kan man antingen ana att lärarutbildarna menar samma sak fast uttrycker det på olika sätt eller att de har olika åsikter om vad den systematiska teorin består av. Om det verkligen är så att man har olika åsikt om vad den systematiska teorin består av vill vi hävda att denna inte finns. Är det däremot så att man uttrycker samma saker, men på olika sätt så är det i yrkesspråket som bristen ligger.

Just yrkesspråket anser vi måste vara grunden om lärarkåren ska kunna utveckla en gemensam systematisk teori. Yrkesspråket behövs för att man med säkerhet ska kunna diskutera och synliggöra den kunskap man besitter idag. Utan ett väl utvecklat yrkesspråk är risken stor att man får problem med att tolka till exempel en landsomfattande undersökning eftersom man inte kan vara säker på att man uppfattar och tolkar respondenterna på rätt sätt.

Ett väl utvecklat yrkesspråk krävs också för en realisering av den decentraliserade skolan eftersom det är en nödvändighet för korrekt tolkning av styrdokumentet. Ska man sedan fortsätta att utveckla verksamheten, både på lokal och på central nivå, är yrkesspråket precis lika viktigt.

Eftersom yrkesspråket i vår mening är grunden för en utveckling av systematisk teori anser vi att det krävs en större satsning på utbildning när det gäller yrkesspråkets relevans i utvecklingen av skolan. Mötesplatser och tillfällen för samarbete, lärare emellan, leder alltså inte nödvändigtvis till att ett yrkesspråk utvecklas. Det krävs mer medveten satsning på själva utvecklingen av ett yrkesspråk. Dels måste nyutexaminerade lärare lämna sin utbildning utrustade med yrkesspråket och dels måste det även till fortbildning för verksamma lärare.

När det gäller nyutexaminerade lärare verkar det som om dessa helt klart får med sig ett reflekterande förhållningssätt förutsatt att de tar till sig budskapet i sin utbildning. Vad man inte kan utröna är om de får med sig ett gemensamt yrkesspråk eller ej.

Lärarutbildarnas idéer om bättre koppling mellan teori och praktik samt en bättre koppling mellan lärarutbildare på högskolor och de verksamma lärarna tror vi är positivt när det gäller utvecklandet av ett yrkesspråk. Ett bättre samarbete mellan lärarutbildare och verksamma lärare skulle rimligtvis också leda till en ökad samsyn på lärande och därmed också öka möjligheterna till utveckling av yrkesspråket. Detta skulle i vår mening också innebära en start på den fortbildning av verksamma lärare som efterlyses. Frågan är hur konsekvent yrkesspråket blir på en nationell nivå när det inte verkar finnas någon uttalad, övergripande samsyn på yrkesspråket och dess innehåll, lärarutbildningar emellan.

Vi anser att om utvecklingen av ett yrkesspråk ska ske med utgångspunkt i universitet och högskolor måste det först till en bättre samsyn mellan dessa. För att det ska kunna ske tror vi

att det måste till bättre möjligheter i form av tid och resurser för utveckling av och träffar inom det nationella nätverk som lärarutbildarna tagit upp i våra intervjuer. Först när man utvecklat ett gemensamt yrkesspråk lärarutbildningarna emellan, kan man ge verksamma lärare möjlighet att genom fortbildning delta i utvecklandet av ett gemensamt yrkesspråk på nationell nivå. Därefter menar vi, när alla talar samma språk, kan utvecklingen av en enhetlig systematisk teori inledas.

Auktoritet

Flera av lärarutbildarna efterlyste någon form av bekräftelse för lärare att det jobb de gör är viktigt. Flera menade att en höjd lön skulle innebära en bekräftelse av att deras arbete värderas. Vi tolkade just viljan att få bekräftelse från samhället som att man efterlyser högre auktoritet i yrket. Ett sätt, förutom att höja lönen, skulle vara en lärarlegitimation samt hårdare regler för vem som får undervisa. Frågan är vad en lärarlegitimation i praktiken skulle innebära för lärare jämfört med att det krävs en lärexamen för att få undervisa. Oavsett om man utfärdar en legitimation eller om man kräver lärexamen för att undervisa blir dilemmat detsamma. Vad gör man när det inte finns någon behörig lärare att anställa?

I vår mening är lärares auktoritet en resursfråga eftersom det i dagsläget är tillåtet och kanske till och med nödvändigt att anställa obehörig personal. För det första skulle det behövas fler utbildade lärare. För att få det måste, som några av respondenterna uttryckte det, yrket göras mer lockande genom exempelvis löneförmåner och så vidare. Det krävs då samtidigt resurser för att anställa det större antalet lärare. Vinsten skulle då vara att man kan ha tillräckligt många anställda lärare inom en skola eller kommun, för att kunna handskas med sjukskrivningar internt, utan att behöva anlita obehörig personal och därmed har man möjlighet till en lyckad stängningsstrategi. Staten kan dock anses ha inlett en strävan att höja lärares professionella status i och med den nya lärarutbildningen samt en ökad satsning på resurser för forskning och utbildning av lärare.

Lärarutbildarna menade att en lärares benägenhet att förändra verksamhet till viss del påverkas av hur trygga de känner sig i sin verksamhet. En vilja av staten att högre värdera lärares arbete anser vi skulle kunna höja den känslan av trygghet som enligt lärarutbildarna saknades. Benägenheten att vilja och våga förändra verksamhet är viktig om yrket ska fortsätta utvecklas enligt nuvarande styrdokument.

Autonomi

Yrkesmässig autonomi har blivit ett dubbelbottnat begrepp i den nya decentraliserade skolan eftersom man menar att lärares individuella autonomi har blivit högre samtidigt som yrkesgruppens autonomi har blivit lägre.

Om man som yrkesgrupp ska kunna arbeta med autonomi på ett likartat sätt på en nationell nivå, anser vi att det i nuläget måste finnas vissa ramar för att det ska vara möjligt. I det perspektivet anser vi att lärarna skulle kunna få en högre autonomi om de fick mer att säga till om när ramarna bestäms.

I ett annat perspektiv skulle man i vår mening behöva stärka den systematiska teorin för att i sin tur ge lärarna högre autonomi. Vi menar att har man en stark systematisk teori skulle det också kräva svagare ramar för verksamheten eftersom det skulle innebära att yrkesgruppen arbetar på likartade sätt överallt, på grund av att de arbetar enligt den systematiska teorin istället för att arbeta enligt av staten definierade yttre ramar.

Egenkontrollerad yrkesetik

Ett dilemma när det gäller egenkontrollerad yrkesetik för lärarkåren är förhållandet till klienten. Läraryrket ska inte bara se till klientens bästa, det vill säga eleven, men man har också ett ansvar för hela elevgruppens bästa. Dessutom har läraren ett uppdrag från samhället som av olika anledningar kan kollidera med vad som är bäst före den enskilde eleven. Detta har varit en svårighet när det gäller att utforma gemensamma yrkesetiska riktlinjer för lärarkåren. Just det svåra i och med de splittrade lojaliteterna anser vi borde vara en anledning för läraryrket att prioritera framtagandet av yrkesetiska riktlinjer som skulle innebära ett stöd för lärare i hanterandet av dessa dilemman. Det är viktigt ur professionaliseringssynpunkt att de yrkesetiska riktlinjerna utvecklas och införs av lärarna själva för om staten skulle utveckla och införa dessa, skulle det också innebära ännu en minskning av lärarnas yrkesmässiga autonomi. Likadant är det viktigt att man inför en kontrollerande instans som består av representanter för läraryrket och inte staten.

Sammanfattning

Vad är en professionell lärare?

Det finns ingen klar definition på vad en professionell lärare är. Det är därför nödvändigt att se på professionsforskningens kriterier för en professionell yrkesgrupp. I det perspektivet är lärare idag inte att betrakta som en professionell yrkesgrupp.

Vad kan man göra för att professionalisera läraryrket?

Vi har funnit att grunden i att professionalisera läraryrket är utvecklingen av yrkesspråket eftersom det i sin tur är en förutsättning för att kunna samla och utveckla den kunskap som finns idag, till något gemensamt. Yrkesspråket i kombination med den systematiska teorin är i vår mening viktiga verktyg även i uppnåendet av högre auktoritet och autonomi, vilket ytterligare betonar att professionaliseringen börjar med utvecklandet av ett yrkesspråk.

Utvecklandet av yrkesetiska riktlinjer ser vi inte som lika beroende av systematisk teori, men om läraryrket får en högre autonomi och auktoritet så är det önskvärt att man också utvecklar yrkesetiska riktlinjer och i utvecklandet av dessa skulle ett gemensamt yrkesspråk vara en underlättande faktor.

När man strävar efter professionalisering av yrket måste man också fundera på vad man har för motiv med detta. En utveckling av yrkesspråket och i sin tur den systematiska teorin ger det möjligheter till utveckling av verksamheten i skolan. En sådan utveckling kan förstås bli positiv för lärare på det individuella planet, men framförallt skulle det skapa möjligheter till en högre kvalitet på verksamheten vilket skulle gagna eleverna, vilket i vår mening borde vara det yttersta motivet till professionalisering av läraryrket.

Professionalisering av ämnet idrott och hälsa

När man talar om professionalisering av läraryrket är det alltså utveckling av yrkesspråk och följaktligen systematisk teori som verkar vara grunden. Både litteraturen och flera av lärarutbildarna i vår undersökning menar att lärare i idrott och hälsa ofta står lite utanför kollegiet vilket är problematiskt när det gäller möjlighet att delta i professionaliseringen av

yrket samt att hävda ämnet idrott och hälsas nytta i skolan. För att lärare i idrott och hälsa ska kunna följa med i professionaliseringen av läraryrket i stort och samtidigt kunna bibehålla eller stärka ämnet ser vi att det krävs mycket av läraren som individ.

För att delta i kollegiets utvecklingsarbete på skolan behöver lärare i idrott och hälsa kunskaper utanför ämnet, det vill säga allmänna pedagogiska och didaktiska kunskaper. Flera av lärarutbildarna menade att genom att man möter andra lärare under de allmänna utbildningsområdena får man en större förståelse och respekt för varandras ämnen, vilket också skulle underlätta gemensamt arbete. Några nämnde också att man idag utbildar sig till tvåämneslärare vilket är ännu ett steg mot att utveckla en gemensam kunskap, det vill säga systematisk teori, för alla lärare oavsett ämnesbakgrund. Detta innebär att man måste basera sin yrkesidentitet på att man är lärare, inte på de ämnen vilka man är lärare i. Vi anser att ska man professionalisera lärarkåren är det nödvändigt med en sådan utveckling. Detta ska dock inte innebära att ämnet idrott och hälsa i skolan får en försvagad status eller profil. Lärare i idrott och hälsa måste därför ha klart för sig vad man har för syfte och mål med undervisningen för att kunna motivera ämnets legitimitet i skolan.

Några av lärarutbildarna menade att trenden i samhället med fokusering på hälsa ger ämnet en automatiskt högre status och att det är "bara att hänga på trenden" som en lärarutbildare uttryckte det. Vi tror ändå att det är viktigt att man som lärare i idrott och hälsa har klart för sig ämnets syfte och mål i skolan. Risken finns annars att man inte ser skillnaden mellan ämnet idrott och hälsa och föreningsidrott. Ser man inte den skillnaden är det också svårt att legitimera ämnets fortsatta tillvaro och utveckling i skolan. Enligt Larssons undersökning (2004), men också vår egen, verkar det som om lärare i idrott och hälsa och även lärarutbildarna har en tydlig bild av vad som skiljer en lärare i idrott och hälsa, men litteraturen menar att i allmänhetens ögon är idrottsämnet synonymt med föreningsidrotten. Man måste med andra ord synliggöra skillnaderna vilket leder tillbaka till att man måste kunna argumentera för ämnets syften och mål.

Karlefors (2002) citerade i inledningen av sin undersökning forskare som menade att ämnet idrott och hälsas deltagande i samverkan mellan ämnen skulle vara ett sätt att stärka det. Hennes egen undersökning visade inte på några direkta vinster genom samverkan, i vissa fall hade det till och med lett till att ämnets roll försvagats. Man kan då fråga sig om misslyckandet med att stärka ämnet låg i att samverkan inte är ett bra sätt, eller om det berodde på att lärarna i idrott och hälsa själva inte kunde argumentera för ämnets betydelse i ämnesövergripande samverkan? Oavsett vad det berodde på, är det troligt att ämnesövergripande samverkan kommer fortsätta vara ett inslag i skolan vilket återigen innebär att man måste kunna argumentera för ämnets mål och syften.

För att lärare i idrott och hälsa ska kunna argumentera för sitt ämne anser vi att det dels krävs god kunskap i ämnet, men även att man från lärarutbildningen fått med sig ett reflekterande förhållningssätt. Man skall med andra ord redan under utbildningen ha fått fundera över frågor kring ämnets syfte och mål samt att ha varit tvungen att formulera egna åsikter i dessa frågor, både för sig själv och inför andra.

När det gäller forskning inom ämneskunskapen som vi menar att argumentationen ska bygga på ser det väldigt olika ut på de högskolor och universitet vi varit i kontakt med. Forskningsverksamheten som bedrivs är ofta irrelevant för ämnet idrott och hälsa vilket också många av lärarutbildarna påpekar. Den bedrivs också med en avsaknad av samsyn högskolorna och universiteten emellan. Det råder dock större samsyn på vilken slags

forskning idrottsämnet bör baseras på, men även här går meningarna isär något. Detta kan jämföras med diskussionen kring systematisk teori för läraryrket där man kunde ana att det var yrkesspråket som brast snarare än samsynen.

För att ämnet idrott och hälsa och dess företrädare ska få en god grund att stå på anser vi att det krävs en utveckling av ämnets systematiska teori utefter samma tankar som utvecklingen av läraryrkets systematiska teori, det vill säga utveckling av yrkesspråk för att samla och utveckla den kompetens som finns. Med tanke på vad lärarutbildarna sagt om dagens inriktning på forskning kring idrott och hälsa måste det även till en förändring så att man koncentrerar sig mer på metod och didaktikforskning som är relevant för ämnet.

Precis som med utvecklingen av läraryrkets systematiska teori behövs det även för utvecklingen av en kunskapsbas i ämnet idrott och hälsa bättre möjligheter till ett kollegialt nätverk. De lärarutbildare vi intervjuat visade sig ha många idéer och tankar om hur ämnet skulle kunna utvecklas. Vi menar att ett kollegialt nätverk med ett utvecklat yrkesspråk skulle bidra till en professionalisering av ämnet och dess företrädare.

Genom en starkare systematisk teori för ämnet idrott och hälsa skulle lärare i ämnet kunna få tolkningsföreträde i skolfrågor där andra yrkesgrupper i dagsläget har det i och med sin större vetenskapliga kunskapsförankring. Vi syftar här på frågor som rör barn och ungdomars utveckling och hälsa där till exempel läkaryrket, idag har tolkningsföreträde framför lärare, trots att läraren ser barn och ungdomar dagligen och därmed, med rätt kunskap, kan vara minst lika kvalificerad att göra liknande bedömningar.

Sammanfattning

Vad krävs av lärare i ämnet idrott och hälsa för att kunna vara delaktiga i professionaliseringen av läraryrket?

Professionalisering av läraryrket beror enligt vår mening mycket på utvecklandet av yrkesspråket och i förlängningen, systematisk teori. På samma sätt behöver ämnet idrott och hälsa också utveckla ett yrkesspråk och en systematisk teori att bygga utvecklingen av ämnet på. Denna utveckling skulle i vår mening, i princip kunna ske på samma sätt som utvecklingen av läraryrkets gemensamma systematiska teori.

Vi lägger mycket ansvar på läraren i idrott och hälsa när det gäller utvecklingen av och argumentationen för ämnet, men samtidigt anser vi att det måste till förändringar på flera plan. Läraren i idrott och hälsa måste till exempel få praktisk möjlighet att delta i gemensamt arbete på skolan, det vill säga ha ett schema och arbetsuppgifter som möjliggör samarbete.

Vi har i första hand tagit upp utveckling av ämnet idrott och hälsas systematiska teori i detta avsnitt eftersom de andra tre kriterierna för ett professionellt yrke, det vill säga auktoritet, yrkesmässig autonomi och egenkontrollerad yrkesetik främst är en gemensam fråga för samtliga lärare. Därmed behövs dessa, till skillnad från specifik ämneskunskap, inte i vår mening utvecklas specifikt för lärare i ämnet idrott och hälsa.

Vad behöver dagens utbildning för lärare i ämnet idrott och hälsa ge studenterna för att de ska kunna leva upp till rollen som professionella yrkesutövare?

För en professionalisering av läraryrket och ämnet idrott och hälsa måste man ha ambitionen att basera sin yrkesidentitet på att man är lärare, inte på de ämnen vilka man är lärare i. Man måste alltså lämna den gamla identiteten som idrottslärare och visa upp sig i första hand som lärare, samtidigt som man måste arbeta aktivt för att stärka själva ämnet idrott och hälsas identitet. Det är med andra ord viktigt att man på utbildningen gör studenterna medvetna om sin yrkesroll. Studenterna behöver även ges möjligheter att utveckla sina egna tankar kring undervisningen och ämnet samt att få argumentera för dessa.

Pedagogiska konsekvenser

För att kunna utveckla yrkesspråk som en grund för systematisk teori och därigenom uppnå en professionalisering av läraryrket behövs det bättre samarbete mellan högskola, universitet och lärare ute i verksamheten. Detta skulle ge förbättringar även för studenterna som därmed skulle få med sig en bättre helhetsbild av yrket från sin utbildning.

I undervisningen måste lärare ständigt sträva efter att arbeta efter de didaktiska frågorna och reflektera och utveckla sin verksamhet om de ska kunna uppnå en högre professionell status.

Om en professionalisering av läraryrket skall kunna utvecklas i fråga om systematisk teori krävs även att forskningsansatserna samordnas med ett intresse i att stärka den gemensamma kunskap som faktiskt finns, men även att utveckla ny.

Skall ämnet idrott och hälsa höja, eller i alla fall bibehålla sin status i skolan, måste lärare i ämnet bedriva en undervisning där syftet och målet med verksamheten hela tiden är klartgjort. Inte bara för läraren själv utan även för kollegiet och eleverna.

Förslag till vidare forskning

Eftersom vår studie har riktat sig till lärarutbildare skulle vi som en uppföljning vilja se att det utvecklades forskning som inriktar sig på studenterna på lärarutbildningen. Vad anser de själva att de får med sig från utbildningen och hur ser de på lärarprofessionalitet? Hur stämmer det med lärarutbildarnas syn på vad studenterna ska och bör få med sig?

Det har i vår studie också blivit uppenbart att all form av forskning som berör metodik och didaktik i ämnet idrott och hälsa är önskvärd eftersom detta har uttryckts vara en bristvara.

Vi valde att genomföra vår undersökning utifrån professionsforskningens kriterier för ett professionellt yrke. Detta gav en begränsning som å ena sidan var nödvändig för undersökningens omfattning, men å andra sidan också har varit en begränsning i och med att det endast belyser problemet ur detta perspektiv. Därför skulle vi vilja se forskning som belyser problemet ur andra perspektiv. Hur ser till exempel lärare själva på yrkets professionalitet? Vad anser föräldrar krävs för att de ska känna förtroende för sina barns lärare?

Till sist anser vi att man funderar på vem det är tänkt att en professionalisering av läraryrket ska gagna? Är det för lärarkårens egen skull eller är det för elevernas skull? Vem har mest att vinna på en professionalisering av läraryrket? Påverkar motivet sättet på vilket professionaliseringen kan genomföras?

REFERENSER

Annerstedt, Claes. (1991). *Idrottslärarna och idrottsämnet. Utveckling, mål, kompetens – ett didaktiskt perspektiv*. (Göteborg Studies in Educational Sciences, 82). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Annerstedt, Claes. (1995). *Idrottsdidaktisk reflektion*. Varberg: Multicare Förlag AB

Annerstedt, Claes. (2001). *Idrottsundervisning – ämnet idrott och hälsas didaktik*. Göteborg: Multicare Förlag AB

Carlgren, I. & Marton, F. (2002). *Lärare av i morgon*. Stockholm: Lärarförbundet

Colnerud, G. & Granström, K. (2002). *Respekt för läraryrket – om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS Förlag

Imsen, Gunn. (1999). *Lärares värld. Introduktion till allmän didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

Karlefors, Inger. (2002). *Att samverka eller...? Om idrottslärare och idrottsämnet i den svenska grundskolan*. (Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen Umeå Universitet Nr 63). Umeå: Umeå Universitet

Larsson, Lena. (2004). *Ämnet idrott och hälsa ur ett idrottsläraryrkesperspektiv*. Kalmar: Institutionen för Hälso- och Beteendevetenskap, Högskolan i Kalmar. Rapport D, 2004:1

Lärarförbundet. (1997). *Lärarprofessionalism – om professionella lärare*. Stockholm: Lärarförbundet

Läraryrkesutredningen. (1999). *Att lära och leda. En läraryrkesutredning för samverkan och utveckling*. (SOU 1999:63). Stockholm: Utbildningsdepartementet / Fakta Info Direkt.

Patel, R. & Davidson, B. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svensson, L. & Orban, P. (1995). *Människan i tjänstesamhället*. Lund: Studentlitteratur.

Inledning

1. Läraryrkesbakgrund

- a. Hur länge har du arbetat som lärarutbildare?
- b. Hur länge har du arbetat som idrottslärare?
- c. Med vilka åldrar har du arbetat
- d. När, var och hur utbildade du dig till lärare?
- e. Har du utbildning i fler undervisningsämnen än idrott?
- f. Vad har du för personlig idrottsbakgrund?

2. Begreppet professionell

- a. Vad innebär begreppet professionell för dig?
- b. Hur arbetar någon som är professionell?
- c. Vad är lärarprofessionalism för dig?

Yrkets Status

3. Vad är din uppfattning av läraryrkets status i samhället?

- a. Vad tror du att det beror på?
- b. Om Låg – Vad tror du man kan göra för att höja läraryrkets status?
- c. Om Låg - Vad ser du för fördelar med en höjning av yrkets status?

4. Trots att idrottslärare har en lång akademisk utbildning precis som andra lärare har idrottsämnet och idrottsläraren ofta en lägre status pga. att fysisk aktivitet inte uppfattas som lika viktigt som intellektuell verksamhet. Vad krävs för att idrottslärare och idrottsämnet ska få en högre status på skolan?

Gemensam Kunskapsbas

5. Anser du att det finns en gemensam teoretisk bas för läraryrket?

- a. Om ja – vad anser du att den består av?
- b. Om Nej – vad är det du anser saknas
- c. Hur skulle man kunna arbeta för att förstärka den gemensamma teoretiska basen för läraryrket?
- d. Vilka vinster kan du se att ett sådant arbete skulle kunna ge?

6. Forskning

- a. Får studenterna möjlighet att komma i kontakt med ny forskning inom ämnet på ert utbildning?
- b. Bedrivs det någon forskning som kan knytas till ämnet idrott och hälsa på ert Universitet/Högskola
- c. Om Ja – I så fall var/vilken institution?
- d. Vilken slags forskning anser du att idrottsämnet bör baseras på?

7. Student

- a. Hur arbetar ni för att förbereda studenterna för yrkets ständiga förändringar och utveckling?
- b. Vad anser du påverkar en lärares benägenhet att förändra sin verksamhet?
- c. På vilket sätt får studenterna möjlighet att reflektera över verksamheten i sin framtida yrkesroll i förhållande till läroplan och kursplan?
- d. Hur ser arbetet ut för er lärarutbildare ifråga om möjligheter till att ta del av varandras tankar och själva vara tvungna att formulera tankar för andra?
- e. Känner du till ifall det görs några försök till gemensam syn på idrottsämnet, lärarutbildningar emellan?

Yrkesidentitet

8. Vad anser du skiljer en idrottslärare från en idrottsledare i den lokala idrottsföreningen?
9. Vad tror du idrottsläraren kan göra för att stärka sin roll gentemot övriga idrottsledare?
10. Vad är din uppfattning av vad idrott och hälsa har för syfte i dagens skola?
11. Hur ser du på idrottslärarens roll i skolans arbete med värdegrunden?
12. Hur ser du på samverkan mellan ämnen?
13. Tar ni upp samverkan mellan ämnen under utbildningen?
 - a. Ja – Hur kan det se ut?
 - b. Nej – Hur kommer det sig?

Avslutande

14. Hur skulle du vilja beskriva lärarkompetensens kärna?
15. Om du får en möjlighet att förändra något på lärarutbildningen, vad skulle det vara?
16. Är något oklart? Är det något Du undrar över eller vill lägga till?

Bilaga II: Brev till respondenter

Hej!

Vi är två studenter som läser lärarprogrammet vid Göteborgs Universitet med inriktning mot idrott och hälsa samt annat ämne. Vi håller nu på med vårt examensarbete i form av en C-uppsats på tio poäng. Vi skriver om lärares yrkesprofessionalitet i ett idrottsläraperspektiv. Därför söker vi Er som är idrottslärarutbildare på landets högskolor och universitet för att få Er bild av detta ämne.

Vår tanke är att göra djupintervjuer kring ämnet för att undersöka hur Ni ser på ämnet idrott och hälsas professionalitet bl.a. i den nya lärarutbildningen. Vi kommer sedan jämföra detta med andra lärarutbildares syn på ämnet, samt med litteratur i ämnet. Er syn på professionalitet inom idrottsläraryrket är speciellt intressant för oss eftersom tidigare undersökningar och litteratur främst behandlat äldre former av utbildningen.

Vi hoppas på Ert deltagande eftersom det är en förutsättning för att vi ska kunna genomföra vår undersökning. Det är också vår förhoppning att ni ser möjligheterna och fördelarna med att ställa upp i undersökningen, för att få ge Er syn på lärarprofessionalitet och samtidigt få ta del av andra lärarutbildares syn på ämnet.

Universitet, Högskolor och personer kommer vara avidentifierade i rapporten om inget annat önskas.

Vår målsättning är att genomföra intervjuerna redan under vecka 18 eftersom tiden för vår undersökning är ganska knapp. Beroende på avstånd och resmöjligheter har vi tänkt oss att antingen besöka Er personligen eller genomföra intervjun per telefon. Vare sig ni har möjlighet och intresse av att delta i undersökningen eller ej, - vi är medvetna om att ni säkert har mycket att göra så här års! – skulle vi vara tacksamma för svar redan under vecka 17!

OBS! Vi har sökt på lärarutbildningarnas hemsidor för att så långt som möjligt se till att detta brev endast går ut till lärare inom idrott och hälsa. Skulle det ändå av någon anledning vara så att Du fått detta utan att arbeta med detta ämnesområde, ber vi om ursäkt och ber er vänligen bortse från detta brev.

Med vänliga hälsningar

Göteborg 2005-04-22

Anders Hjortsberg
Nadja-Lisa Lönnqvist

Ämnets syfte och roll i utbildningen

Idrott, friluftsliv och olika former av motion och rekreation har stor betydelse för hälsan. Barn och ungdomar behöver därför utveckla kunskaper om hur kroppen fungerar och hur vanor, regelbunden fysisk aktivitet och friluftsliv förhåller sig till fysiskt och psykiskt välbefinnande. Ämnet idrott och hälsa syftar till att utveckla elevernas fysiska, psykiska och sociala förmåga samt ge kunskaper om den egna livsstilens betydelse för hälsan.

Under generationer har rörelseaktiviteter och friluftsvksamheter utvecklats. Ämnet ger kunskaper om deras framväxt, erfarenheter av att delta i dem och färdigheter i att bedriva dem. Ämnet skall även väcka nyfikenhet och intresse för nya aktiviteter. Ett grundläggande syfte med ämnet är också att skapa förutsättningar för alla att delta i olika aktiviteter på sina egna villkor, utveckla gemenskap och samarbetsförmåga samt förståelse och respekt för andra.

Fysiska aktiviteter utgör en gemensam nämnare för olika kulturer. Utbildningen i idrott och hälsa ger möjligheter till att stärka gemenskapen mellan barn och ungdomar i ett mångkulturellt och internationellt samhälle.

Ämnets karaktär och uppbyggnad

Ämnet idrott och hälsa har ett brett innehåll. Ämnets kärna är idrott, lek och allsidiga rörelser utformade så att alla oavsett fysiska eller andra förutsättningar ska kunna delta, er hålla upplevelser och erfarenheter samt utvecklas på sina egna villkor. Grundläggande är ett hälsoperspektiv som innefattar såväl fysiskt och psykiskt som socialt välbefinnande. Ämnet förmedlar därmed en syn på idrott och hälsa som har betydelse för både uppväx ttiden och senare skeden i livet. Ämnet stimulerar och engagerar alla att själva ta ett ansvar för uppläggn ing och genomförande av motion och fysisk träning.

Det föreligger ett starkt samband mellan livsstil, livsmiljö, hälsa och livskvalitet. Ämnet förmedlar därför kunskaper om hur god hälsa och god livs- och arbetsmiljö kan främjas. I ämnet innefattas också utbildning för nödsituationer såsom livräddning och första hjälpen vid olycksfall.

Ämnet står för en helhetssyn på människan, dvs. att kropp, känslor, intellekt och tankar är beroende av varandra, och kan på så sätt medverka till att elevens kroppsuppfattning utvecklas. Ämnet erbjuder möjlighet att i ett naturligt sammanhang diskutera såväl hälsofrågor som etiska frågor som hör ihop med idrott och friluftsliv. Tillsammans med kunskap om de avarter och trender som är knutna till vår tids kroppsövningskultur ger ämnet möjligheter att ifrågasätta de idealbilder som sprids via olika medier. I ett etiskt perspektiv ryms också frågor om förståelse för människors olika förutsättningar när det gäller fysiska aktiviteter. Ett kulturellt perspektiv i ämnet speglar såväl egna traditioner och sätt att tänka som synsätt och rörelseuttryck i andra kulturer.

Att utveckla allsidiga rörelseaktiviteter är centralt i ämnet och en allsidig rörelserepertoar kan lägga grund för en aktiv och hälsofrämjande livsstil. En positiv upplevelse av rörelse och rytm är i sin tur en grund för individuella och kollektiva övningar och främjar på så sätt såväl den improvisatoriska och estetiska som den motoriska förmågan. Detta ger möjligheter att

utveckla tanke och känsla, rörelse- och idrottsfärdigheter samt träna kondition, styrka och rörlighet.

Ämnet anknyter också till de starka kulturella traditioner som finns i Sverige när det gäller att vistas i naturen. Genom friluftsvksamhet och vistelse i skog och mark får eleverna upplevelser, kunskaper och erfarenheter som kan stimulera ett fortsatt intresse för friluftsliv, natur och miljöfrågor. Ämnet bidrar på så sätt till att väcka engagemang för betydelsen av att skydda och vårda natur och miljö.

Hämtad ur kursplanen för ämnet idrott och hälsa på skolverkets hemsida

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=23&skolform=11&id=3872&extraId=2087> 2005-05-19